

ਜਾਣ ਖੁਛਾਣ

ਇੰਜੀਲ ਬਾਰੇ ਮਰਕੁਸ ਦੇ ਵਿਰਤਾਂਤ ਨੂੰ ਸਹੀ ਰੰਗ ਨਾਲ '‘ਖੁਸ਼ਖਬਰੀ ਦੀ ਇੰਜੀਲ’' ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਆਪਣੀ ਪਛਾਣ '‘ਪਰਮੇਸੁਰ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਯਿਸੂ ਮਸੀਹ ਦੀ ਇੰਜੀਲ ਦਾ ਅਰੰਭ’' ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਕਰਵਾਉਂਦਾ ਹੈ (1: 1)। ਇਹ ਸੁਰਗ ਨੂੰ ਧਰਤੀ ਉੱਤੇ ਅਸਾਧਾਰਣ ਉਚਿਤਤਾ ਅਤੇ ਯਿਸੂ ਦੀ ਦੈਵੀ ਸ਼ਕਤੀ ਅਤੇ ਸੇਵਕ ਸੁਭਾਅ ਦੇ ਜ਼ਾਹਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਦੇ ਕਾਰਜਾਂ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ ਵਿਰਤਾਂਤ ਦੇ ਨਾਲ ਲਿਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਉਚਿਤ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਇਹ ਯਿਸੂ ਮਸੀਹ, ਪਰਮੇਸੁਰ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਦੀਆਂ ਚਾਰ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਇੰਜੀਲਾਂ ਵਿਚੋਂ ਦੂਸਰਾ ਸਥਾਨ ਹੈ।

ਇਸ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ

ਦੂਜੀ ਅਤੇ ਤੀਜੀ ਸਦੀ ਦੀ ਮੁੱਢਲੀ ਕਲੀਸੀਆ ਦੇ ਧਰਮ ਸ਼ਾਸਤਰੀਆਂ ਨੇ ਮਸੀਹ, ਮਰਕੁਸ, ਲੂਕਾ ਅਤੇ ਯੂਹੰਨਾ ਨਾਲੋਂ ਵਧੇਰੇ ਹਵਾਲੇ ਦਿੱਤੇ; ਪਰ ਬਹੁਤ ਹੱਦ ਤਕ, ਇੰਜੀਲ ਪੋਥੀ ਦਾ ਬਿਰਤਾਂਤ ਮੁੱਢਲੀ ਕਲੀਸੀਆ ਵਿਚ ਸ਼ਾਇਦ ਹੀ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੱਥ ਤੋਂ ਕਿ ਥੋੜ੍ਹੀ ਜਿਹੀ ਵੱਖਰੀ ਸਮੱਗਰੀ ਦਾ ਚਿੰਨ੍ਹ ਵਿਚ ਪਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਸ਼ਾਇਦ ਉਹ ਸਦੀਵੀ ਸਦੀ ਵਿਚ ਇਸ ਤੋਂ ਪਰਹੇਜ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।

ਆਇਰੀਨੀਅਸ, ਜਿਸ ਨੇ ਦੂਜੀ ਸਦੀ ਦੇ ਦੂਜੇ ਅੱਧ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਸੀ, ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਕੀਤਾ ਕਿ ਮਰਕੁਸ ਮਰੀਅਮ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਲਿਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ।¹ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਤਰੀਕਿਆਂ ਨਾਲ, ਅਗਸਟੀਨ ਮਰਕੁਸ ਨੂੰ ਮਰੀਅਮ ਦਾ ਸਹਾਇਕ ਅਤੇ ਸੰਖੇਪ ਸਮਝਦਾ ਸੀ।² ਜੇ ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਕਲੀਸੀਆ ਦੇ ਅਜਿਹੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੁੰਦੇ, ਤਾਂ ਮੈਂਬਰ ਆਸਾਨੀ ਨਾਲ ਹੋ ਸਕਦੇ ਸਨ। ਇੰਜੀਲ ਦੇ ਇਸ ਵਰਣਨ ਨੂੰ ਨਾਪਸੰਦ ਕਰਨ ਲਈ ਪਰਤਾਇਆ।

ਪਰ ਮਰਕੁਸ ਨੇ ਇਸ ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਦਿਲਚਸਪੀ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਕਿਸੇ ਪਰਮੇਸੁਰ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਕਿਤਾਬ ਦੀ ਸ਼ਾਹੀ ਅਖੰਡਤਾ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਜਾਣਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਦੂਜੀ ਸਦੀ ਦੇ ਮੱਧ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਇੰਜੀਲ ਦੇ ਚਾਰ ਵਿਰਤਾਂਤਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਵਿਸਤਾਰ ਨਾਲ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਹੈਨਰੀ ਬਾਰਕਲੇ ਸਵਿਟੇ ਨੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਇੰਜੀਲ ਦੇ ਮਰਕੁਸ ਦੇ ਵਿਰਤਾਂਤ ਨੂੰ ਇਸ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਤੋਂ ਹੀ ਚਾਰ ਪਵਿੱਤਰ ਬਿਰਤਾਂਤਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ, ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਨਵੇਂ ਨੇਮ ਦੇ ਸਾਰੇ ਪੁਰਾਣੇ ਸੰਸਕਰਣਾਂ ਵਿਚ ਅਤੇ ਨਵੇਂ ਨੇਮ ਵਿਚ ਕੈਨਨ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਸੂਚੀਆਂ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਕਿ ਪੁਸਤਕ ਦੀ ਪ੍ਰਮਾਣਿਕਤਾ ਇੰਜੀਲ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਹੋਈ ਸੀ ਜਿਸ ਬਾਰੇ ਪਤਰਸ ਰਸੂਲ ਨੇ ਆਪਣੀ ਮੌਤ ਤਕ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕੀਤਾ ਸੀ।³

ਇਸ ਦਾ ਸਿਰਲੇਖ

ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਪੁਰਾਣੇ ਸਿਰਲੇਖਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਸਿਰਲੇਖ ਹੈ '‘ਦਿ ਰਾਈਟਿੰਗਜ਼ ਆਫ ਮਰਕੁਸ’' ਮੁੱਢਲੀਆਂ ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਹੱਥ-ਲਿਖਤਾਂ ਵਿਚ ਇਸਦੀ ਪਛਾਣ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਸ਼ਾਇਦ, ਮੁੱਢਲੇ ਸਮੇਂ, ਇੱਕ ਨਕਲਕਾਰ ਨੇ ਮਰਕੁਸ ਦੇ ਪੱਤਰ ਨੂੰ ਇਸਦੇ ਵਰਣਨ ਯੋਗ ਨਾਮ ਨਾਲ ਲਿਖਣਾ ਅਰੰਭ ਕੀਤਾ, ਇੱਕ ਨਾਮ, ਜੋ ਅੱਜ ਤੱਕ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਫਿਰ ਵੀ ਇਹ ਨੋਟ ਕਰਨਾ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੈ

ਕਿ ਇੰਜੀਲ ਦੇ ਵਿਰਤਾਂਤ ਵਿੱਚ ਲੇਖਕ ਦੇ ਨਾਮ ਦਾ ਕੋਈ ਹਵਾਲਾ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਇਸਦੀ ਲੰਬਾਈ

ਮਰਕੁਸ ਯਿਸੂ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਚਾਰ ਬਿਰਤਾਂਤਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਸਭ ਤੋਂ ਸੰਖੇਪ ਹੈ। ਇਹ ਲੂਕਾ ਦਾ ਸਿਰਫ਼ ਦੋ ਤਿਹਾਈ ਹਿੱਸਾ ਹੈ ਜੋ ਇੰਜੀਲ ਦੇ ਬਿਰਤਾਂਤਾਂ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵਿਲੱਖਣ ਹੈ। ਤੁਲਨਾ ਕਰਕੇ, ਮਰਕੁਸ ਦੇ 678 ਹਵਾਲੇ ਵਾਲੇ ਸ਼ੈਲੀ ਅਧਿਆਇ ਹਨ। ਯੂਹੰਨਾ ਦੇ ਕੁੱਲ 299 ਅਧਿਆਇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ 879 ਆਇਤਾਂ ਹਨ। ਮਦੀ ਵਿੱਚ ਅਠੱਠਵੇਂ ਅਧਿਆਇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ 1,071 ਆਇਤਾਂ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਕਿ ਲੂਕਾ ਵਿੱਚ 1,151 ਆਇਤਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਚੌਥੀ ਆਇਤਾਂ ਹਨ।⁴

ਮਰਕੁਸ ਦਾ ਇੰਜੀਲ ਦਾ ਵਰਣਨ ਸਭ ਤੋਂ ਛੋਟਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਇਹ ਨਵੇਂ ਨੇਮ ਦੇ ਪੱਤਰਾਂ, ਪਰਕਾਸ਼ ਦੀ ਪੋਥੀ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਹੈ। ਇੰਜੀਲ ਦੇ ਚਾਰ ਬਿਰਤਾਂਤ ਮਿਲ ਕੇ ਨਵੇਂ ਨੇਮ ਦਾ ਅੱਧਾ ਹਿੱਸਾ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਨਵੇਂ ਨੇਮ ਦੇ ਕੈਨਨ ਵਿੱਚ ਇੰਜੀਲ ਦੇ ਵਿਰਤਾਂਤਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਥਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਖੁਦਾ ਦੇ ਪੂਰਨ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਕੋਈ ਵੀ ਵਿਅਕਤੀ ਇੰਜੀਲ ਦੇ ਵੇਰਵਿਆਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਅਧਿਐਨ ਕੀਤੇ ਬਗ਼ੈਰ, ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦੀ ਸਦੀਵੀ ਨੀਅਤ ਨੂੰ ਸਮਝਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ।

ਇਸ ਦੀ ਬਣਤਰ ਅਤੇ ਸ਼ੈਲੀ

ਮਰਕੁਸ ਦੀ ਇੰਜੀਲ ਦੇ ਵਰਣਨ ਵਿੱਚ ਮਨਮੋਹਕ ਰੁਝਾਨ ਹੈ। ਇਹ ਸੰਖੇਪ, ਸਪੱਸ਼ਟ, ਛੋਟਾ ਅਤੇ ਸ਼ੁੱਧਤਾ ਅਤੇ ਜੋਸ਼ ਨਾਲ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਬਿਰਤਾਂਤ ਜਨਮ ਦੇ ਰਿਕਾਰਡ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਪਹਿਲੇ ਅਧਿਆਇ ਦੀ ਆਇਤ 2 ਨਾਲ ਇਹ ਤੁਰੰਤ ਯੂਹੰਨਾ ਬਪਤਿਸਮਾ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਦੀ ਸੇਵਕਾਈ ਵੱਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਜਿੱਥੋਂ ਤਕ ਯਿਸੂ ਦੇ ਜਨਤਕ ਭਾਸ਼ਣ, ਪੁਸਤਕ ਵਿੱਚ ਸਿਰਫ਼ ਦੋ ਮਜ਼ਾਕ ਵਾਲੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਹਨ (4:3-32; 13:5-37)। ਇਸ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਇੰਜੀਲ ਦਾ ਇਹ ਵਿਰਤਾਂਤ ਯਿਸੂ ਦੀਆਂ ਸਿੱਖਿਆਵਾਂ ਦੇ ਹੋਰ ਤਿੰਨ ਵੇਰਵਿਆਂ ਦੀ ਅਣਦੇਖੀ ਨਾਲੋਂ ਘੱਟ ਸੀ।

ਮਰਕੁਸ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਆਇਤਾਂ ਹਨ। ਮਰੀਅਮ ਅਤੇ ਲੂਕਾ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਇਦ ਇਸ ਇੰਜੀਲ ਦੇ ਪੰਜਾਹ ਤੋਂ ਵੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਆਇਤਾਂ ਮਿਲ ਜਾਣਗੀਆਂ।⁵ ਇਸ ਨਾਲ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਇਹ ਮੰਨ ਲਿਆ ਹੈ ਕਿ ਲੇਖਕ ਨੇ ਇੰਜੀਲ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਸੰਖੇਪ ਹੀ ਲਿਖਿਆ ਸੀ ਜਿਸਨੂੰ ਪਤਰਸ ਨੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕੀਤਾ ਸੀ।

ਸਾਦਗੀ ਲਿਖਤ ਦੀ ਸ਼ੈਲੀ ਵਿੱਚ ਹਕੀਕਤ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਸਿੱਧੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ, ਪਾਠਕ ਲਗਭਗ ਚਸਮਦੀਦ ਗਵਾਹ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਲਿਖਣ ਦੀ ਸ਼ੈਲੀ ਨੂੰ ਸਧਾਰਣ ਅਤੇ ਪੜ੍ਹਨ ਵਿੱਚ ਅਸਾਨ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਵੇਖਦਿਆਂ, ਜੈਕ ਆਈ. ਮੌਰਿਸਨ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ‘ਸਾਦਾ, ਬੇਮਿਸਾਲ, ਬਿਨਾਂ ਸ਼ਿੰਗਾਰਿਆਂ ਅਤੇ ਸਾਹਿਤਕ ਹੁਨਰ ਜਾਂ ਕਲਾ ਤੋਂ ਮੁਕਤ’ ਦੱਸਿਆ।⁶

ਇੰਜੀਲ ਦਾ ਇਹ ਲੇਖਾ ਬਹੁਤ ਛੋਟੀ ਦੱਸਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਰਾਲਫ਼ ਅਰਾਲ ਨੇ ਮਰਕੁਸ ਨੂੰ ਇਕ ਫਿਲਮ ਵਰਗਾ ਦੱਸਿਆ: ‘ਜਦੋਂ ਕਿ ਮਰਕੁਸ ਅਤੇ ਲੂਕਾ ਸਾਨੂੰ ਮਸੀਹ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਸਜੀਵ ਪਹਿਲੂ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਜੌਨ ਸਾਨੂੰ ਇਕ ਸੋਚ-ਵਿਚਾਰ ਵਾਲੀ ਤਸਵੀਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਮਰਕੁਸ ਸਾਨੂੰ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਸੇਵਕਾਈ ਦੀ ਸੈਰ ਕਰਨ ਦੀ ਤਸਵੀਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਕੀ ਹੋਇਆ।’⁷ ਮੇਰਵਿਨ ਆਰ. ਵਿਨਸੈਂਟ ਨੇ ਮਰਕੁਸ ਨੂੰ ‘ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਗਾਣੇ, ਸਚਿੱਤਰ ਇੰਜੀਲਜ਼’⁸ ਕਿਹਾ। ਸ਼ਬਦ ਘੱਟ ਹੀ ਵਰਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਇਹ ਵਰਣਨ ਹਰ ਵਾਰ ਕੁਝ ਅਜਿਹਾ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ ਜੋ ਇੰਜੀਲ ਦੇ ਹੋਰ ਵਿਰਤਾਂਤ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ।

ਮਰਕੁਸ ਸਾਨੂੰ ਇਸ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਪਾਤਰਾਂ ਦੇ ਦਿਲਾਂ ਵਿੱਚ ਝਾਤੀ ਮਾਰਨ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਕਿਤਾਬ

ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਯਿਸੂ ਦੇ ਚੇਲੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਿਲਾਂ ਵਿੱਚ ਉਸਦੇ ਬਚਨਾਂ ਅਤੇ ਕੰਮਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਪ੍ਰਤੀਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਦੇ ਸਨ (4:41)। ਇਸੇ ਤਰਾਂ ਇਹ ਭੀੜ ਦੇ ਮਾਨਸਿਕ ਹੁੰਗਾਰੇ ਦੀ ਖਾੜੀ ਵਿੱਚ ਵੀ ਬੋਲਦਾ ਹੈ ਜੋ ਉਸਦੇ ਦੁਆਲੇ ਇਕੱਠੀ ਹੋ ਗਈ ਹੈ (1:27; 2:7)।

ਟੈਕਸਟ ਅਤੇ ਤਣਾਅ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿਚ, ਮਰਕੁਸ 151 ਵਾਰ ਯੂਨਾਨੀ ‘ਇਤਿਹਾਸਕ’ ਵਰਮੈਨ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦਾ ਹੈ।⁹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ ਤੇ ਇਸ ਲਿਖਣ ਦੀ ਤਕਨੀਕ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ‘ਕਿਸੇ ਘਟਨਾ ਨੂੰ ਇੰਨੀ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ ਤੇ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਿਤ ਕਰਨਾ ਹੈ ਕਿ ਪਾਠਕ ਉਸ ਘਟਨਾ ਨੂੰ ਵੇਖਣ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਬਣੇ। ਨਜ਼ਾਰਾ ਵੇਖਣ ਲਈ।’¹⁰

ਅਨਿਰਦਿਸ਼ਟਕਾਲ ਪੁਸਤਕ ਵਿਚ ਕਈ ਵਾਰ ਇਕ ਆਇਤ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਹਿੱਸੇ ਵਿਚ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਆਇਤ ਦੇ ਦੂਜੇ ਭਾਗ (1:30) ਵਿਚ ਅਜੋਕੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਮਿਲਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਓਸੇ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਮੌਜੂਦਾ ਸੰਪੂਰਨ ਤਣਾਅ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦਾ ਹੈ (1:37)। ਦੋ ਕਾਰਜਕਾਲ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਜੋੜ ਕੇ, ਮਰਕੁਸ ਨੇ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਭੂਤਕਾਲ ਅਤੇ ਵਰਤਮਾਨ ਦੋਵਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਾ ਕੇ ਮੌਜੂਦਾ ਦੀ ਕਿਰਿਆ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਇਸ ਵਿਆਕਰਣਿਕ ਢਾਂਚੇ ਦੇ ਨਾਲ, ਮਰਕੁਸ ਕਹਾਣੀ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਲਈ ਇਕ ਸਪੱਸ਼ਟ ਅਤੇ ਤੇਜ਼ ਰਫਤਾਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਦੇ ਲੇਖਕ

ਮਰਕੁਸ ਯਿਸੂ ਦਾ ਰਸੂਲ ਨਹੀਂ ਸੀ (ਮੱਤੀ 10:1-4; ਮਰਕੁਸ 3:16-19; ਲੂਕਾ 6:13-16; ਕਰਤੱਬ 1:13)। ਪਰ ਇਹ ਤੱਥ ਉਸਦੀ ਕਿਤਾਬ ਨੂੰ ਉਸ ਦੇ ਗੁਰੂਆਂ ਦੀਆਂ ਯਾਦਾਂ ਦਾ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਨਹੀਂ ਬਣਾਉਂਦਾ। ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਕਿ ਪਤਰਸ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਰਸੂਲ ਨੇ ਮਰਕੁਸ ਉੱਤੇ ਆਪਣਾ ਹੱਥ ਰੱਖ ਕੇ ਉਸ ਲਈ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਕੀਤੀ ਹੋਵੇਗੀ; ਅਤੇ ਪਵਿੱਤਰ ਆਤਮਾ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਇੱਕ ਜਾਂ ਵਧੇਰੇ ਅਧਿਆਤਮਕ ਤੋਹਫੇ ਦਿੱਤੇ ਹਨ, ਸ਼ਾਇਦ ਭਵਿੱਖਬਾਣੀ ਅਤੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇ ਉਪਹਾਰ ਹਨ (ਕਰਤੱਬ 8:14-17; 1 ਕੁਰਿੰਥੀਆਂ 12:28 ਦੇਖੋ)। ਉਸ ਦੇ ਤੋਹਫਿਆਂ ਦੀ ਚਮਤਕਾਰੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਇਲਾਜ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਮਰਕੁਸ ਦੁਆਰਾ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਇੰਜੀਲ ਦਾ ਲੇਖਾ ਲਿਖਣ ਦੇ ਯੋਗ ਬਣਾਇਆ।

‘ਮਰਕੁਸ’ ਨਾਮ ਨਵੇਂ ਨੇਮ ਵਿਚ ਅੱਠ ਵਾਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ।¹¹ ਕਈ ਵਾਰ ਹਵਾਲਾ ਸਿਰਫ ‘ਮਰਕੁਸ’ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਕਈ ਵਾਰ ਆਇਤ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ‘ਯੂਹੰਨਾ ਜਿਸ ਨੂੰ ਮਰਕੁਸ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।’ ਇਸਦੀ ਪਛਾਣ ਸਿਰਫ ‘ਯੂਹੰਨਾ’ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ (ਕਰਤੱਬ 13:5, 13)। KJV ਵਿਚ ਕਰਤੱਬ 12:12 ਵਿਚ, ‘ਯੂਹੰਨਾ, ਜਿਸਦਾ ਉਪਨਾਮ ਮਰਕੁਸ ਸੀ।’ ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਨਾਮ ਮਰਕੁਸ ਦੇ ਦੋਹਾਂ ਸੰਸਾਰਾਂ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਹੋਏ ਪ੍ਰਤੀਬਿੰਬਤ ਕਰਦੇ ਹਨ। ‘ਜੌਨ’ ਉਸਦੇ ਪਿਛੋਕੜ ਦੀ ਝਲਕ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ‘ਮਰਕੁਸ’ ਰੋਮਨ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ।

ਕਰਤੱਬ 12:12 ਇਹ ਵੀ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ‘ਮਰੀਅਮ’ ਨਾਮ ਦੀ ਤੀਵੀਂ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਸੀ ਜੋ ਯਰੂਸ਼ਲਮ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ (ਕਰਤੱਬ 11:2 ਦੇਖੋ)। ਉਸਦਾ ਘਰ, ਜਿਹੜਾ ਇੱਕ ਫਾਟਕ, ਇੱਕ ਨੌਕਰਾਣੀ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਇਕੱਠੇ ਕਰਨ ਲਈ ਕਾਫ਼ੀ ਥਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਦਰਸਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਨੇ ਸੰਕੇਤ ਕੀਤਾ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਉਹ ਔਰਤ ਅਮੀਰ ਸੀ। ਜ਼ਾਹਰ ਹੈ ਉਸ ਦਾ ਘਰ ਇਹ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਸਮੂਹ ਲਈ ‘ਨਿਰੰਤਰ’ ਇਕੱਠੇ ਹੋਣ ਲਈ ਥਾਂ ਸੀ।

ਜਦੋਂ ਬਰਨਬਾਸ ਅਤੇ ਸੌਲ ਯਰੂਸ਼ਲਮ ਤੋਂ ਅੰਤਾਕਿਯਾ ਵਾਪਸ ਆਏ, ਤਾਂ ਪਵਿੱਤਰ ਆਤਮਾ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਹਿਲੇ ਮਿਸ਼ਨਰੀ ਯਾਤਰਾ ਲਈ ਅਲੱਗ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਉਹ ਮਰਕੁਸ ਨੂੰ ਅੰਤਾਕਿਯਾ ਦੀ

ਪਹਿਲੀ ਯਾਤਰਾ ਤੇ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਲੈ ਗਏ (ਕਰਤੱਬ 12:25)। ਉਹ ਜ਼ਰੂਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੰਮ ਵਿਚ ਮਦਦਗਾਰ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਲੂਕਾ ਨੇ ਮਰਕੁਸ ਲਈ ‘‘ਨੌਕਰ’’ (*hupēretēs*, ਹੂਪਰਟੇਨ) ਸੀ: ‘‘ਬਰਨਬਾਸ ਅਤੇ ਸੌਲੁਸ ਆਪਣੀ ਸੇਵਾ ਪੂਰੀ ਕਰ ਕੇ ਯੂਹੰਨਾ ਨੂੰ ਜਿਹੜਾ ਮਰਕੁਸ ਕਰਕੇ ਸੱਦੀਦਾ ਹੈ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਯਰੂਸ਼ਲਮ ਤੋਂ ਮੁੜੇ’’ (ਕਰਤੱਬ 13:5; ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ)। ਯੂਨਾਨ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਜੋ ਲੂਕਾ ਨੇ ਵਰਤਿਆ ਹੈ ਵੱਖੋ ਵੱਖਰੇ ਅਨੁਵਾਦਾਂ ਵਿਚ ਪਰਗਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। NASB ਅਤੇ NIV ਵਿਚ ‘‘helper’’; ASV ਵਿਚ ‘‘attendant’’; KJV ਵਿਚ ‘‘minister’’; ਅਤੇ NKJV ਵਿਚ CEB ਵਿਚ ‘‘assistant’’ ਵਰਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਮਰਕੁਸ ਨੂੰ ਇਸ ਕੰਮ ਲਈ ਵੱਖ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਬਰਨਬਾਸ ਅਤੇ ਪੌਲੁਸ ਸਨ; ਪਰ ਇਕ ਨੌਜਵਾਨ ਮਸੀਹੀ ਦੇ ਜੋਸ਼ ਨਾਲ, ਉਸਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਜਾਣ ਦੀ ਚੁਣੌਤੀ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰ ਲਿਆ, ਭਾਵੇਂ ਕਿ ਸਫ਼ਰ ਕਰਨਾ ਮੁਸ਼ਕਲ ਸੀ।

ਪਫੁਲਿਯਾ ਦੇ ਪਰਗਾ ਪਹੁੰਚਣ ਤੇ, ਮਰਕੁਸ ਪੌਲੁਸ ਅਤੇ ਬਰਨਬਾਸ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਯਰੂਸ਼ਲਮ ਵਾਪਸ ਆਇਆ (ਕਰਤੱਬ 13:13) ਉਸ ਦੇ ਜਾਣ ਦਾ ਕਾਰਨ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲੱਗ ਸਕਿਆ; ਅਨੁਮਾਨਾਂ ਵਿੱਚ ਉਸਦੇ ਘਰ ਦੀ ਯਾਦ ਦਿਵਾਉਣਾ, ਮਲੇਰੀਆ ਹੋਣਾ, ਅਤੇ ਸੰਪਰਕ ਹੋਣ ਦਾ ਡਰ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ। ਏਸੀਆ ਮਾਈਨਰ ਬਾਰੇ ਆਪਣੀ ਖੋਜ ਵਿੱਚ, ਵਿਲੀਅਮ ਐਮ. ਰਮਸੇ ਨੂੰ ਕੋਈ ਖਾਸ ਕਾਰਨ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ ਕਿ ਮਰਕੁਸ ਪਿੱਛੇ ਕਿਉਂ ਚਲਾ ਗਿਆ।¹²

ਮਰਕੁਸ ਪਰਗਾ ਵਿਚ ਮਿਸ਼ਨਰੀ ਕੰਮ ਨੂੰ ਜਾਰੀ ਰੱਖਣ ਵਿਚ ਅਸਮਰੱਥ ਹੋਣ ਕਰਕੇ, ਪੌਲੁਸ ਅਤੇ ਬਰਨਬਾਸ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਇਸ ਗੱਲ ਤੇ ਝਗੜਾ ਕਰ ਗਏ ਕਿ ਕੀ ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਦੂਸਰੀ ਮਿਸ਼ਨਰੀ ਯਾਤਰਾ ਤੇ ਜਾਣਾ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ। ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ ਤੇ, ਪੌਲੁਸ ਕੰਮ ਦੀ ਸਫਲਤਾ ਨਾਲ ਵਧੇਰੇ ਚਿੰਤਤ ਸਨ, ਬਾਰਾਬਾਸ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣ ਨਾਲੋਂ ਵਧੇਰੇ ਚਿੰਤਤ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਵੱਖਰੇ ਤਰੀਕੇ ਚੁਣਨ ਦੀ ਚੋਣ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਵਿਵਾਦ ਨੂੰ ਸੁਲਝਾ ਲਿਆ। ਇਸ ਲਈ ਪੌਲੁਸ ਸੀਲਾਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਲੈ ਗਿਆ ਅਤੇ ਸੀਰੀਆ ਲਈ ਰਵਾਨਾ ਹੋ ਗਿਆ, ਅਤੇ ਬਰਨਬਾਸ ਮਰਕੁਸ ਨੂੰ ਸਾਈਪ੍ਰਸ ਲੈ ਗਏ (ਕਰਤੱਬ। 15:37-40)।

ਪੌਲੁਸ ਮਰਕੁਸ ਦੇ ਫ਼ੈਸਲੇ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਨਾਰਾਜ਼ ਸੀ, ਪਰ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਭਰਾ ਨਾਲ ਕੋਈ ਭੜਾਸ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਦਰਅਸਲ ਮਰਕੁਸ ਪੌਲ ਦੇ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਸਾਲਾਂ ਬਾਅਦ ਰੋਮ ਵਿੱਚ ਮਿਲਿਆ ਹੈ (ਕੁਲੁੱਸੀਆਂ 4:10; ਫਿਲੋਮੋਨ 24)। ਪੌਲੁਸ ਦੀ ਅੰਤਮ ਕੈਦ ਦੌਰਾਨ, ਉਸਨੇ ਤਿਮੋਥਿਉਸ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਲਈ ਕਿਹਾ (2 ਤਿਮੋਥਿਉਸ 4:11)।

ਕੁਲੁੱਸੀਆਂ ਨੂੰ ਪੌਲੁਸ ਦੇ ਨਮਸਕਾਰ ਨੇ ਸੰਕੇਤ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਮਰਕੁਸ ਬਰਨਬਾਸ ਦਾ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਸੀ: ‘‘ਅਰਿਸਤਰਖੁਸ, ਜੋ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਕੈਦੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਹੈ, ਅਤੇ ਮਰਕੁਸ, ਜੋ ਬਰਨਬਾਸ ਦਾ ਭਰਾ ਜਾਪਦਾ ਹੈ (ਜਿਸ ਨੂੰ ਤੁਸੀਂ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਕਿ ਜੇ ਉਹ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਹੁੰਦਾ) ਜੇ ਉਹ ਆਉਂਦਾ, ਤਾਂ ਇਲਾਜ ਕਰੋ। ਉਸਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰਾਂ ਸਮਝੋ।’’ (ਕੁਲੁੱਸੀਆਂ 4:10)। ਉਸ ਨੂੰ ਟੈਕਸਟ ਵਿਚ ‘‘ਬਰਨਬਾਸ ਦੀ ਭੈਣ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਜਾਂ ਭਤੀਜਾ’’ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ; ਪਰ ਯੂਨਾਨੀ ਸ਼ਬਦ ἀνεψιῶς (*ਐਨਾਸਪਸ*), ਜਿਸਦਾ ਸ਼ਾਬਦਿਕ ਅਰਥ ‘‘ਭਰਾ’’ ਹੈ।¹³

ਬਾਈਬਲ ਦਾ ਸਬੂਤ ਪਤਰਸ ਨੂੰ ਮਰਕੁਸ ਦੇ ਆਤਮਿਕ ਪਿਤਾ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ। 1 ਪਤਰਸ 5:13 ਦੋਵਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਦੋਵੇਂ ਪਿਤਾ/ਪੁੱਤਰ ਬਾਰੇ ਸੁਝਾਅ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ‘‘ਉਹ ਅਤੇ ਮੇਰਾ ਪੁੱਤਰ ਮਰਕੁਸ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸ਼ੁਭਕਾਮਨਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਤੁਹਾਡੇ ਵਰਗੇ ਬਾਬਲ ਦੇ ਚੁਣੇ ਹੋਏ ਲੋਕ ਹਨ।’’ ‘‘ਮੇਰਾ ਪੁੱਤਰ ਮਰਕੁਸ ਇਹ ਸੰਦੇਸ਼ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।’’ ਅਜਿਹਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪਤਰਸ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਸੀ। ਮਰਕੁਸ ਦਾ ਧਰਮ ਪਰਿਵਰਤਨ, ਅਤੇ ਉਹ ਉਸਦਾ ਆਤਮਿਕ ਸਹਿਕਰਤਾ ਸੀ। ਪਤਰਸ ਦੇ ਨਾਲ ਮਰਕੁਸ ਦੀ ਇੱਥੇ ਮੌਜੂਦਗੀ ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਪਤਰਸ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਅੰਤ ਦੇ ਸਮੇਂ, ਮਰਕੁਸ

ਕਈ ਵਾਰ ਉਸਦੇ ਨਾਲ ਸੀ।

ਬਾਈਬਲ ਦੇ ਬਾਹਰੀ ਸਬੂਤ ਵੀ ਮਰਕੁਸ ਅਤੇ ਪਤਰਸ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਖਾਸ ਸੰਬੰਧ ਦੀ ਤਸਦੀਕ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਆਇਰੇਨੀਅਸ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮਰਕੁਸ ਇੱਕ ‘‘ਪਤਰਸ ਦਾ ਚੇਲਾ’’ ਅਤੇ ਇੱਕ ‘‘ਅਨੁਵਾਦਕ’’ ਸੀ।¹⁴ ਯੂਸਬਿਯੂਸ ਨੇ ਪੱਤਰ ਵਿੱਚ ਲਿਖਿਆ ਕਿ ਮਰਕੁਸ ਪਹਿਲਾ ਪ੍ਰਚਾਰਕ ਸੀ ਜੋ ਮਿਸਰ ਦੀ ਇੱਕ ਮਿਸ਼ਨਰੀ ਯਾਤਰਾ ਤੇ ਭੇਜਿਆ ਗਿਆ ਸੀ,¹⁵ ਜਿਥੇ ਉਸਨੇ ਅਲੈਗਜ਼ੈਂਡਰੀਆ ਵਿੱਚ ਕਲੀਸੀਆ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਕੀਤੀ। ਇੱਕ ਬਿਸ਼ਪ ਬਣ ਗਿਆ। ਜੇ. ਐਚ. ਫਾਰਮਰ ਨੇ ਅੱਗੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮਰਕੁਸ ਨੂੰ ਲਗਭਗ 68 ਈਸਵੀ¹⁶ ਵਿੱਚ ਸਿਕੰਦਰੀਆ ਵਿੱਚ ਸ਼ਹੀਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।

ਮਰਕੁਸ ਦੇ ਸਰੋਤਾਂ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਇਕ ਮੁਸ਼ਕਲ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਉੱਠਦਾ ਹੈ। ‘‘ਮਰਕੁਸ ਨੂੰ ਯਿਸੂ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਬਾਰੇ ਕਿੱਥੇ ਪਤਾ ਚੱਲਿਆ?’’ ਕੀ ਉਸਨੇ ਉਹ ਕੁਝ ਲਿਖਿਆ ਜੋ ਉਸਨੇ ਬਿਨਾਂ ਸੋਚੇ ਸਮਝੇ ਚਸ਼ਮਦੀਦਾਂ ਤੋਂ ਸੁਣਿਆ ਸੀ ਜਾਂ ਉਹ ਉਹ ਲਿਖ ਰਿਹਾ ਸੀ ਜੋ ਉਸ ਨੂੰ ਪਤਰਸ ਅਤੇ ਹੋਰ ਰਸੂਲ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਸੀ।

ਇੰਜੀਲ ਦੇ ਉਸ ਦੇ ਬਿਰਤਾਂਤ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਵਿੱਚ, ਲੂਕਾ ਨੇ ਇਸ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਨ ਦੀ ਗੱਲ ਕੀਤੀ। ਲੂਕਾ ਨਵੇਂ ਨੇਮ ਦਾ ਇਕ ਰਸੂਲ ਲੇਖਕ ਸੀ। ਆਪਣੇ ਵਿਰਤਾਂਤ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਵਿੱਚ ਉਸਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਅਤੇ ਕਿਉਂ ਉਸਨੇ ਯਿਸੂ ਬਾਰੇ ਆਪਣਾ ਲੇਖਾ ਲਿਖਿਆ:

ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ ਲਿਖਣ ਲਈ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਰੱਖੇ ਹਨ ਜੋ ਸਾਡੇ ਵਿਚਕਾਰ ਵਾਪਰਿਆ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉਹ ਜੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੱਲਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖਣ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਬਚਨ ਦੇ ਸੇਵਕ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਲਿਆਇਆ। ਇਸ ਲਈ, ਸਰ ਥਿਓਫਿਲਸ, ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਮੁੱਢ ਤੋਂ ਹੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਨਾ ਉਚਿਤ ਲੱਗਿਆ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਉਹ ਤੁਹਾਡੇ ਲਈ ਫ਼ਕ ਵਿੱਚ ਲਿਖੇ ਤਾਂ ਜੋ ਤੁਸੀਂ ਜਾਣ ਸਕੋ ਕਿ ਜਿਹੜੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸਿਖਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ ਉਹ ਅਟੱਲ ਹਨ ... (ਲੂਕਾ 1:1-4)।

ਇਹ ਸਦਭਾਵਨਾ ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਲੇਖਕਾਂ ਨੇ ਖੋਜਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਆਪਣੀ ਲੇਖਣੀ ਦੇ ਪਿਛੋਕੜ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਵਰਤਿਆ। ਲੂਕਾ ਯਿਸੂ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਚਸ਼ਮਦੀਦ ਗਵਾਹ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਪਰ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ ਤੇ ਉਹ ਸੀ ਜਿਸ ਤੇ ਪੱਲਸ (ਜਾਂ ਕੋਈ ਹੋਰ ਰਸੂਲ) ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਰੱਖਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਆਤਮਾ ਦੇ ਚਾਨਣ ਦੇ ਤੋਹਫ਼ੇ ਦਿੰਦਾ ਸੀ। ਭਾਵੇਂ ਆਤਮਾ ਉਸ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਉਸਨੇ ਇੰਜੀਲ ਦੇ ਉਪਲਬਧ ਵਿਰਤਾਂਤਾਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸਮਗਰੀ ਦੀ ਪੜਤਾਲ ਕੀਤੀ ਜਦੋਂ ਉਹ ਆਪਣੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਲੂਕਾ ਅਤੇ ਰਸੂਲਾਂ ਦੇ ਆਪਣੇ ਲੇਖੇ ਲਿਖਦਾ ਸੀ।

ਸਾਨੂੰ ਇੰਜੀਲ ਦੇ ਮਰਕੁਸ ਦੇ ਵਿਰਤਾਂਤ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ ਜੋ ਲੂਕਾ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਵੀ ਚੀਜ਼ ਨਾਲ ਮੇਲ ਖਾਂਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਮਰਕੁਸ ਹੈ ਖਾਨ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਕਲੀਸੀਆ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾਵਾਂ ਹਨ। ਇਹ ਖੁਦਾ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਜਾਣਕਾਰੀ ਇੰਜੀਲ ਦੇ ਉਸ ਦੇ ਵਰਣਨ ਦੇ ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ ਸਰੋਤ ਦੀ ਸੰਭਾਵਤ ਸਮਝ ਲਈ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਕਲੀਸੀਆ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਦਾ ਇੱਕ ਗੂੜ੍ਹਾ ਗਵਾਹ ਇਸ ਸੰਭਾਵਨਾ ਦਾ ਸਮਰਥਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮਰਕੁਸ ਨੂੰ ਪਤਰਸ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਨੂੰ ਸੁਣਨ ਦੁਆਰਾ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਦੂਜੀ ਸਦੀ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਤੋਂ ਚੌਥੀ ਸਦੀ ਦੇ ਅੰਤ ਤੱਕ ਕਲੀਸੀਆ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਤੋਂ ਲਗਭਗ ਤਿੰਨ ਸੌ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਇਸ ਕਿਸਮ ਦੀ ਗਵਾਹੀ ਦਾ ਪਤਾ ਲਗਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਗਵਾਹ ਜਿੰਨਾ ਇਕਸਾਰ ਅਤੇ ਇਕਸਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਓਨਾ ਹੀ ਭਰੋਸੇਮੰਦ ਹੋਵੇਗਾ। ਬਾਈਬਲ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਗਵਾਹੀ ਬਿਲਕੁਲ ਸਹੀ ਅਤੇ ਠੋਸ ਹੈ।

ਪਤਰਸ ਅਤੇ ਮਰਕੁਸ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਇਸ ਸੰਬੰਧ ਦਾ ਇੱਕ ਗਵਾਹ ਪੈਪੀਆਸ¹⁷ ਸੀ, ਜੋ ਕਿ ਦੂਜੀ ਸਦੀ ਦੇ ਅਰੰਭ ਵਿੱਚ ਹੋਇਆ ਸੀ; ਟਰੈਟੂਲੀਅਨ¹⁸ ਅਤੇ ਅਲੈਗਜ਼ੈਂਡਰੀਆ ਦਾ ਕਲੇਮੈਂਟ,¹⁹ ਜੋ ਕਿ ਤੀਜੀ ਸਦੀ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿੱਚ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਯੂਸਬਿਯੂਸ, ਜੋ ਤੀਜੀ ਸਦੀ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਹੋਇਆ ਸੀ; ਅਤੇ ਏਪੀਫਨੀਅਸ²⁰ ਅਤੇ ਜੈਰੋਮ²¹ ਜੋ ਚੌਥੀ ਸਦੀ ਦੇ ਨੇੜੇ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ।²¹ ਵੇਰਵਿਆਂ ਵਿੱਚ ਭਿੰਨਤਾਵਾਂ ਹਨ, ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੇ ਗਵਾਹਾਂ ਨੇ ਇਹ ਸਿੱਟਾ ਕੱਢਿਆ ਕਿ ਮਰਕੁਸ ਇੱਕ ਜਾਂ ਦੋ ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ ਤਰੀਕਿਆਂ ਨਾਲ ਪਤਰਸ ਉੱਤੇ ਨਿਰਭਰ ਸੀ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਗਵਾਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਸਭ ਤੋਂ ਪੁਰਾਣਾ ਪਾਪੀਆਹ ‘ਪ੍ਰੋਸਬੀਟਰ ਯੂਹੰਨਾ’ ਦਾ ਇੱਕ ਚੇਲਾ ਸੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਰਸੂਲ ਯੂਹੰਨਾ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਪਛਾਣਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਹ ਗਵਾਹੀ ਇੱਕ ਮਰਕੁਸ/ਪਤਰਸ ਗਠਜੋੜ ਦੇ ਇਸ ਵਿਚਾਰ ਨੂੰ ਰਸੂਲਾਂ ਦੇ ਯੁੱਗ ਨਾਲ ਜੋੜਦੀ ਹੈ। ਯਾਨੀ ਰਸੂਲ ਯੂਹੰਨਾ ਦੇ ਨਾਲ ਬਾਰਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ, ਜੋ ਅਫ਼ਸੂਸ ਵਿੱਚ ਮਰਿਆ ਸੀ, ਉਹ ਪੱਪਨਵੇਂ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਸੀ। ਯੂਹੰਨਾ ਨੇ ਹੇਠ ਲਿਖਿਆਂ ਪੈਪੀਸ ਵਿੱਚ ਗਵਾਹੀ ਦਿੱਤੀ:

‘ਪਤਰਸ ਦਾ ਤਰਜਮਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਮਰਕੁਸ ਨੇ ਥੋੜ੍ਹਾ ਜਿਹਾ ਲਿਖਿਆ, ਪਰ ਉਸ ਨੇ ਯਾਦ ਕੀਤਾ ਕਿ ਮਸੀਹ ਨੇ ਕੀ ਕਿਹਾ ਸੀ ਜਾਂ ਕੀ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਕਿਉਂਕਿ ਉਸਨੇ ਨਾ ਤਾਂ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਗੱਲ ਸੁਣੀ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਉਸਦਾ ਅਨੁਸਰਣ ਕੀਤਾ, ਪਰ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਮੈਂ ਕਿਹਾ, ਉਹ ਪਤਰਸ ਦਾ ਇੱਕ ਚੇਲਾ ਬਣ ਗਿਆ, ਜਿਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸਰੋਤਿਆਂ ਦੀਆਂ ਜ਼ਰੂਰਤਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਆਪਣੀ ਸਿੱਖਿਆ ਨੂੰ ਸੋਧਿਆ, ਪਰ ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਉਸ ਦੀਆਂ ਸਿੱਖਿਆਵਾਂ ਦਾ ਵਰਣਨ ਬਿਨਾਂ। ਇਸ ਨੂੰ ਮਰਕੁਸ ਨੂੰ ਦੇਣ ਦਾ ਇਰਾਦਾ, ਤਾਂ ਕਿ ਮਰਕੁਸ ਉਸ ਦੀਆਂ ਕੁਝ ਚੀਜ਼ਾਂ ਲਿਖਣ ਵਿੱਚ ਗਲਤੀ ਨਾ ਕਰੇ। ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਇੱਕ ਗੱਲ ਵਿੱਚ ਧਿਆਨ ਰੱਖਦਾ ਸੀ ਕਿ ਉਸਨੇ ਜੋ ਸੁਣਿਆ ਉਸ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਸੇ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਗਲਤੀ ਨਾ ਕਰੇ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਸੇ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਵੀ ਗਲਤ ਨਾ ਬੋਲਣ।’²²

ਯੂਸਬਿਯੂਸ ਦੁਆਰਾ ਲਿਖੀਆਂ ਪਾਪੀਆਸ ਦੀਆਂ ਟਿੱਪਣੀਆਂ, ਇੰਜੀਲ ਬਾਰੇ ਉਸ ਦੇ ਬਿਰਤਾਂਤ ਨੂੰ ਲਿਖਣ ਦੇ ਮਰਕੁਸ ਦੇ ਢੰਗ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਪੁਰਾਣੀ ਗਵਾਹੀ ਹਨ। ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਗਵਾਹੀ ਇਕੋ ਜਿਹੀ ਸੀ, ਇਸ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਵਿਚਾਰ ਦਾ ਸਮਰਥਨ ਵੀ ਕੀਤਾ ਕਿ ਮਰਕੁਸ ਨੇ ਪਤਰਸ ਨਾਲ ਇੱਕ ਪੈਂਟਾਗੋਨਲ ਸੰਬੰਧ ਬਣਾਈ ਰੱਖਿਆ।

ਫਿਰ ਅਸੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗਵਾਹਾਂ ਤੋਂ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਢੰਗ ਨਾਲ ਕੀ ਸਿੱਟਾ ਕੱਢ ਸਕਦੇ ਹਾਂ? ਸ਼ੁਰੂ ਵਿੱਚ, ਉਹ ਇੱਕ ਠੋਸ ਸਿੱਟੇ ਦੀ ਤਸਦੀਕ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮਰਕੁਸ ਦੂਜੀ ਇੰਜੀਲ ਦੇ ਵਿਰਤਾਂਤ ਦਾ ਲੇਖਕ ਸੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਇਹ ਸਿੱਟਾ ਕੱਢਣਾ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਹੈ ਕਿ ਮਰਕੁਸ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਤਰਸ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਉਸਨੇ ਪਤਰਸ ਦਾ ਸੰਦੇਸ਼ ਸੁਣਿਆ ਅਤੇ ਇਸਨੂੰ ਲਿਖ ਦਿੱਤਾ, ਜਾਂ ਮਰਕੁਸ ਨੇ ਇੰਜੀਲ ਬਾਰੇ ਉਸਦਾ ਵਿਰਤਾਂਤ ਲਿਖਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪਤਰਸ ਨੇ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਿਆ।

ਪਰ ਇਹ ਹਵਾਲਾ ਮਰਕੁਸ ਦੀਆਂ ਲਿਖਤਾਂ ਅਤੇ ਪਤਰਸ ਦੀ ਮੌਤ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਸਮੇਂ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਆਇਰੀਨੀਅਸ ਦੀ ਅਗੋਂਸਟ ਹਾਇਰਸਿਸ²³ ਅਤੇ ਮਰਕੁਸ ਦਾ ਐਂਟੀ-ਮਾਰਸੀਓਨਾਈਟ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ²⁴, ਜੋ ਕਿ 180 ਈਸਵੀ ਦੇ ਆਸ ਪਾਸ ਲਿਖੇ ਗਏ ਸਨ, ਇਸ ਗੱਲ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਹਨ ਕਿ ਇੰਜੀਲ ਬਾਰੇ ਮਰਕੁਸ ਦਾ ਬਿਰਤਾਂਤ ਸ਼ਾਇਦ ਪਤਰਸ ਦੀ ਮੌਤ ਤੋਂ ਬਾਅਦ 65 ਤੋਂ 68 ਈਸਵੀ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਲਿਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਕਲੇਮੈਂਟ ਅਤੇ ਓਰੀਜਨ²⁵ ਦੀਆਂ ਲਿਖਤਾਂ ਤੋਂ ਸੰਕੇਤ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਇੰਜੀਲ ਦਾ ਵਿਰਤਾਂਤ ਪਤਰਸ ਦੁਆਰਾ ਉਸਦੇ ਜੀਵਨ ਕਾਲ ਦੌਰਾਨ ਪੂਰਾ ਅਤੇ ਅਧਿਕਾਰਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।²⁶

ਪਤਰਸ ਸ਼ਾਇਦ ਮਰਕੁਸ ਦਾ ਮੁੱਖ ਸਰੋਤ ਰਿਹਾ ਹੋਣਾ, ਪਰ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਉਸਦਾ ਇੱਕੋ ਇੱਕ ਸਰੋਤ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਮਰਕੁਸ ਦਾ ਘਰ ਯਹੂਸ਼ਲਮ ਵਿਚ ਸੀ, ਇਸ ਲਈ ਉਸ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਸਿੱਧੇ ਸੰਪਰਕ ਵਿਚ ਆਉਣ ਦੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਮੌਕੇ ਹੋਏ ਹੋਣਗੇ ਜੋ ਯਿਸੂ ਨੂੰ ਜਾਣਦੇ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਸ ਦੇ ਚਮਤਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਸੀ, ਉਸ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੰਦੇ ਸੁਣਿਆ ਸੀ, ਅਤੇ ਇੱਥੋਂ ਤਕ ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਜੀ ਉੱਠਣ ਦਾ ਵੀ ਸਬੂਤ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਇਹ ਆਦਮੀ, ਗਿਆਰਾਂ ਮੁੱਢਲੇ ਰਸੂਲ ਮਤੀਆਯਾਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਔਰਤਾਂ ਵਾਂਗ ਜੋ ਯਿਸੂ ਦੇ ਸੇਵਕਾਈ ਦੀਆਂ ਗਵਾਹ ਸਨ, ਮਰਕੁਸ ਲਈ ਖੁਸ਼ ਖ਼ਬਰੀ ਦਾ ਆਪਣਾ ਲੇਖਾ ਲਿਖਣ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੇ ਸਕਦੇ ਸਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ, ਪਵਿੱਤਰ ਆਤਮਾ ਨੇ ਮਰਕੁਸ ਦੁਆਰਾ ਇਕੱਤਰ ਕੀਤੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੀ ਚੋਣ ਅਤੇ ਵਰਤੋਂ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਕੀਤੀ ਹੈ।

ਇਸ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ

ਤਿੰਨ ਤੋਂ ਚਾਰ ਸਦੀਆਂ ਲਈ, ਇੰਜੀਲ ਬਾਰੇ ਮਰਕੁਸ ਦੇ ਬਿਰਤਾਂਤ ਦੀ ਬਾਈਬਲ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦੇ ਚੱਕਰ ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਲੂਕਾ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਸੰਬੰਧਾਂ ਵਿੱਚ ਜ਼ੋਰਦਾਰ ਢੰਗ ਨਾਲ ਕਲੀਸੀਆ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਇੰਜੀਲ ਦੇ ਇਸ ਬਿਰਤਾਂਤ ਨੂੰ ‘ਪੈਰਲਲ ਸਮੱਸਿਆ’ ਬਾਰੇ ਵਿਚਾਰ ਵਟਾਂਦਰੇ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਕਰਨ ਬਾਰੇ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਸ਼ਬਦ ‘ਪੈਰਲਲ’ ਪਹਿਲਾਂ ਜੇ। ਦੁਆਰਾ ਵਰਤਿਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਜੇ. ਗ੍ਰੇਸਬਕ²⁷ ਨੇ ਮਰੀਅਮ, ਮਰਕੁਸ ਅਤੇ ਲੂਕਾ (1745-1812) ਲਈ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਸਮੱਸਿਆ ਦੀ ਮੁੱਢਲੀ ਚਿੰਤਾ ਇਹ ਤਿੰਨ ਮੈਚਾਂ ਵਾਲੇ ਬਿਆਨਾਂ ਦਾ ਆਖਰੀ ਸੁਮੇਲ ਹੈ। ਸਾਦੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ, ਸਵਾਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ‘ਜੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੀ ਨਕਲ ਕੀਤੀ, ਤਾਂ ਕਿਸ ਦੀ ਨਕਲ ਕਿਸ ਨੇ ਕੀਤੀ?’

ਇਸ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦਾ ਉੱਤਰ ਦੇਣ ਦਾ ਇੱਕ ਯਤਨ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਇੰਜੀਲ ਦੇ ਤਿੰਨੋਂ ਬਿਰਤਾਂਤਾਂ ਦੀ ਸਮਾਨਤਾ ਨੂੰ ਇੰਜੀਲ ਦੇ ਹਰੇਕ ਲੇਖਕ ਨਾਲ ਯਿਸੂ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਦੇ ਵਧਦੇ ਗਿਆਨ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਜਾਣਨਾ। ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਸੁਝਾਅ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇੰਜੀਲ ਵਿਚ ਇੰਨਾਂ ਤਿੰਨ ਲੇਖਕਾਂ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਵਿਚ ਇੰਜੀਲ ਦੇ ਤੱਥਾਂ, ਵੇਰਵਿਆਂ ਅਤੇ ਸੱਚਾਈਆਂ ਦਾ ਆਮ ਵਰਤਾਓ ਸੀ ਜੋ ਯਿਸੂ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆਵਾਂ ਤੋਂ ਬੜੇ ਚਾਹੇ ਇਕੱਠੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਇਹ ਅੰਕੜੇ ਯਿਸੂ ਦੀ ਸੇਵਕਾਈ, ਰਸੂਲਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਅਤੇ ਰਸੂਲ ਅਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦੇ ਸਾਲਾਂ ਦੌਰਾਨ ਆਤਮਾ ਦੀਆਂ ਬੁੱਧੀਮਾਨ ਸਿੱਖਿਆਵਾਂ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਏ ਹਨ। ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਪਾਵਾਂ ਨੇ ਗਿਆਨ ਦੇ ਇਸ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਆਪਣਾ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਕੁਝ ਕੱਢਿਆ, ਜਿਸ ਨੇ ਖੁਸ਼ ਖ਼ਬਰੀ ਦੇ ਆਪਣੇ ਲੇਖੇ ਲਿਖਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੇ ਸਨ, ਉਦੋਂ ਤਕ ਇਹ ਇਕ ਪੱਕਾ ਰੂਪ ਲੈ ਲੈਂਦਾ। ਮਰਕੁਸ ਨੇ ‘ਮਸੀਹੀ ਸੱਚਾਈ’ ਦੀਆਂ ਮੁੱਢਲੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਨੂੰ ਜੋੜਿਆ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੋ ਉਸਨੇ ਪਤਰਸ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਤੋਂ ਸਿੱਖਿਆ ਸੀ, ਅਤੇ ਮਰੀਅਮ ਅਤੇ ਲੂਕਾ ਨੇ ਵੀ ਇਸ ਵਿੱਚੋਂ ਕੁਝ ਲਿਆ ਸੀ। ਹਿੱਸੇ ਵਰਤੇ ਜਾਣਗੇ।

ਇੰਜੀਲ ਦੇ ਤਿੰਨ ਵਿਰਤਾਂਤਾਂ ਦੀਆਂ ਸਮਾਨਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਦੀ ਇਹ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਇੱਕ ਵਾਜਬ ਅਤੇ ਮਨਜ਼ੂਰ ਬੇਨਤੀ ਹੈ। ਬਿਨਾਂ ਸ਼ੱਕ, ਪਹਿਲੀ ਸਦੀ ਦੇ ਦੂਜੇ ਅੱਧ ਵਿਚ ਅਤੇ ਦੂਜੀ ਸਦੀ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਅੱਧ ਵਿਚ ਯਿਸੂ ਦੇ ਕਹੇ ਬਚਨ, ਚਮਤਕਾਰ, ਉਪਦੇਸ਼, ਮੌਤ ਅਤੇ ਜੀ ਉੱਠਣ ਦੀ ਇਕ ਵਿਸ਼ਾਲ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਉਪਲਬਧ ਸੀ। ਇਹ ਯਿਸੂ ਬਾਰੇ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਪ੍ਰਚਾਰ ਦੁਆਰਾ ਮੁੱਢਲੇ ਚੇਲਿਆਂ ਨੂੰ ਸਿਖਾਉਣ ਦੀ ਇੱਕ ਸਾਬਤ ਗਵਾਹੀ ਸੀ, ਅਤੇ ਭਵਿੱਖ ਬਾਰੇ ਦੱਸਣ ਲਈ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਦੁਆਰਾ ਅਗਵਾਈ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਤਿੰਨ ਇੰਜੀਲ ਦੇ ਲੇਖਕਾਂ ਨੇ ਇਸ ਤੱਥ ਤੇ ਧਿਆਨ ਖਿੱਚਿਆ, ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇੰਜੀਲ ਦੇ ਬਿਰਤਾਂਤ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸਥਾਨਾਂ ਅਤੇ ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ ਤਰੀਕਿਆਂ ਨਾਲ ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੇ ਸਮਾਨ ਹਨ।

ਇੰਜੀਲ ਦੇ ਤਿੰਨ ਵਿਰਤਾਂਤਾਂ ਦੀ ਸਾਂਝ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਦੀ ਇਕ ਹੋਰ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਹੈ ਕਿ

ਇਸਨੂੰ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ‘‘ਦੋ-ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਸੰਕਲਪ’’ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸੰਖੇਪ ਵਿੱਚ, ਵਿਚਾਰ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਮਰੀਅਮ ਅਤੇ ਲੂਕਾ ਨੇ ਇੰਜੀਲ ਦੇ ਆਪਣੇ ਵਰਣਨ ਵਿੱਚ ਮਰਕੁਸ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਮਿਲਾਇਆ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਇੰਜੀਲ ਦੇ ਸੰਦੇਸ਼ ਤੋਂ ਲਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਜੋ ਪਤਰਸ ਨੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਇੰਜੀਲ ਦੇ ਦੋ ਹੋਰ ਉਦਾਹਰਣ, ਮਰੀਅਮ ਅਤੇ ਲੂਕਾ ਸ਼ਾਇਦ ਇਕ ਹੋਰ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਤੋਂ ਲਏ ਗਏ ਹਨ ਜਿਸਦਾ ਇਕ ਵੱਖਰਾ ਨਾਮ ਸੀ ਪਰ ਸਾਡੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਇਸਦਾ ਨਾਮ ‘‘ਇਕ ਹੋਰ ਸਰੋਤ’’ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਅਨੁਮਾਨ ਲਗਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਖਾਤਾ ਰਸੂਲ ਅਤੇ ਕਲੀਸੀਆ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਸਿੱਖਿਆਵਾਂ ਤੋਂ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਅਤੇ ਸ਼ਾਇਦ ਯਿਸੂ ਦੇ ਲੋਗੀਆ, ਮੁਕਤੀਦਾਤੇ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ਾਂ ਅਤੇ ਉਪਦੇਸ਼ਾਂ ਦਾ ਸੰਗ੍ਰਹਿ, ਇਹਨਾਂ ਉਪਲਬਧ ਸਮੱਗਰੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਜੋ ਕਿ ਮਰੀਅਮ, ਮਰਕੁਸ, ਨੇ ਵੀ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਲੂਕਾ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਮਰੀਅਮ ਅਤੇ ਲੂਕਾ ਨੇ ਮਰਕੁਸ ਨਾਲੋਂ ਵਧੇਰੇ ਖੁੱਲ੍ਹ ਕੇ ਇਸ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ।

ਇਸ ਦੂਜੀ ਵਿਧੀ ਵਿਚ ਕੁਝ ਸੁਹਜ ਅਤੇ ਮਾਨਤਾ ਵੀ ਹੈ। ਪਰ ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ ਤੱਤ ਜੋ ਦੋਹਾਂ ਵਿਚਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਨੂੰ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਜੋ ਹੋਇਆ ਉਸਦਾ ਠੋਸ ਸਬੂਤ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਹਰ ਸਿਧਾਂਤ ਦੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਭਰੋਸੇਯੋਗ ਜਵਾਬ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ।

ਜੇ ਵੀ ਅਸੀਂ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਕਰਨਾ ਜਾਂ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ, ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਮੰਨਣਾ ਪਏਗਾ ਕਿ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਨੇ ਇੰਜੀਲ ਦੇ ਵਿਰਤਾਂਤ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਿੱਤੇ, ਇਹ ਜਾਣਨਾ ਅਸੰਭਵ ਹੈ। ਲੂਕਾ ਦੇ ਬਿੰਦੂ ਨੇ ਕਿ ਉਸਨੇ ਇੰਜੀਲ ਦਾ ਲੇਖਾ ਲਿਖਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਖੋਜ ਕੀਤੀ, ਇੰਜੀਲ ਦੇ ਲੇਖੇ ਲਿਖਣ ਬਾਰੇ ਦੋ ਸੱਚਾਈਆਂ ਦੀ ਤਸਦੀਕ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਪਹਿਲਾਂ, ਇਹ ਦੱਸਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਕੋਲ ਇੰਜੀਲ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸਨੇ ਇਸ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ। ਦੂਜਾ, ਲੂਕਾ ਦੀ ਧਾਰਣਾ ਸੁਝਾਅ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਪਵਿੱਤਰ ਆਤਮਾ ਨੇ ਇੰਜੀਲਾਂ ਦੇ ਚਾਰ ਬਿਰਤਾਂਤਾਂ ਨੂੰ ਲਿਖਣ ਲਈ ਹੋਰ ਸਰੋਤਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੌਰਾਨ ਸਾਡੇ ਲਈ ਦੂਜਿਆਂ ਦੀਆਂ ਲਿਖਤਾਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨਾ ਅਤੇ ਉਸਦੀ ਖੋਜ ਕਰਨਾ ਲਾਭਦਾਇਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮਰੀਅਮ, ਮਰਕੁਸ, ਲੂਕਾ ਅਤੇ ਯੂਹੰਨਾ ਨੇ ਇੰਜੀਲ ਬਾਰੇ ਆਪਣੇ ਬਿਰਤਾਂਤਾਂ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਲਿਖਿਆ।

ਇਹ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਲਈ ਕਈ ਥੀ ਠੀਆਂ ਅੱਗੇ ਰੱਖੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ ਕਿ ਇੰਜੀਲ ਦੇ ਇਹ ਤਿੰਨ ਬਿਰਤਾਂਤ ਇਕੋ ਜਿਹੇ ਕਿਵੇਂ ਹੋਏ, ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚਾਰਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕੋਈ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦਾ ਉੱਤਰ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ ਜੋ ਇਸ ਘਟਨਾ ਬਾਰੇ ਪੈਦਾ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਵਿਚ ਖੁਦਾ ਦੀ ਵਫ਼ਾਦਾਰੀ ਜ਼ਰੂਰ ਆਵੇਗੀ। ਇਹ ਮੰਗ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅੰਤ ਵਿਚ ਸਾਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਖੋਜ ਉਸ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਪਾਉਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇੰਜੀਲ ਦੇ ਬਿਰਤਾਂਤਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਖੁਦ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਜੋ ਮੁਕਤੀ ਲਈ ਮਸੀਹ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਲਈ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਢੰਗ ਨਾਲ ਲਿਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਆਰ. ਸੀ. ਐੱਚ. ਲੈਂਸਕੀ ਦੀ ਇਸ ਵਿਚਾਰ-ਵਟਾਂਦਰੇ ਦੀ ਸਮੀਖਿਆ ਇਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਜ਼ੋਰ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਖਿੱਚਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਰੱਖਣ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ:

ਇਹ ਗਵਾਹ ਇੰਜੀਲ ਦੇ ਲੇਖਕਾਂ ਕੋਲ ਆਤਮਾ ਦਾ ਵਾਅਦਾ ਵੀ ਸੀ ਯੂਹੰਨਾ 14:26; 16: 14. ਅਸੀਂ ਇਸ ਬ੍ਰਹਮ ਲੀਡਰਸ਼ਿਪ ਅਤੇ ਨਿਯੰਤਰਣ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਭਾਸ਼ਣਾਂ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਲੈ ਸਕਦੇ ਕਿ ਇੰਜੀਲ ਕਿਵੇਂ ਲਿਖੀ ਗਈ ਹੈ। ਸ਼ੁੱਧ ਰੂਪ ਵਿਚ, ਹਰ ਕੁਦਰਤਵਾਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਸਿਰਫ ਅਭਿਲਾਸ਼ਾ ਦੁਆਰਾ ਅਸਫਲ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ? ਇੰਜੀਲ ਦੇ ਸਾਰੇ ਵਿਰਤਾਂਤ ਇੱਕ ਅਵਿਸ਼ਵਾਸਯੋਗ ਘਟਨਾ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਖੜੇ ਹਨ, ਆਤਮਾ ਦੇ ਨਿਯੰਤਰਣ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ, ਅਤੇ ਹਰ ਇੱਕ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ। ਉਹ ਬਣਾਇਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਿਆ। ਪਰ ਉਹ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਖਾਮੋਸ਼ੀ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਮਾਣ ਨਾਲ ਖੜਾ ਹੈ ਜੋ ਸਾਡੇ ਮਨ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਲੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਆਤਮਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਮਰਥਨ ਵਿਚ ਹੈ। ਉਸਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਿੰਨਾਂ ਲੇਖਕਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ

ਕੀਤੀ, ਜਾਂ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉਹ ਸੀ, ਆਪਣੀ ਸਾਰੀ ਕਾਬਲੀਅਤ ਅਤੇ ਸਰੋਤਾਂ ਨਾਲ, ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹਰੇਕ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਲਿਖਣ ਦੇ ਯੋਗ ਬਣਾਇਆ, ਤਾਂ ਜੋ ਲਿਖਤ ਉਹ ਬਣ ਜਾਵੇ ਜਿਸਦੀ ਆਤਮਾ ਨੇ ਖੋਜ ਕੀਤੀ। ਹਰ ਇੱਕ ਉਮਰ ਤੋਂ ਕਲੀਸੀਆ ਆਉਣ ਵਾਲਾ। ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਹੈਰਾਨੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਪਰਮੇਸੁਰ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਹਰ ਲੇਖ, ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ ਖੜ੍ਹਾ ਹੈ, ਹੋਰ ਸਾਰੀਆਂ ਲਿਖਤਾਂ ਨਾਲੋਂ ਉੱਚਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਦਾ ਲਈ ਬ੍ਰਹਮ ਹੋਣ ਦੀ ਮੋਹਰ ਹੈ।¹⁸

ਇਸਦਾ ਸਮਾਂ

ਮਰਕੁਸ ਦਾ ਇੰਜੀਲ ਦਾ ਵਿਰਤਾਂਤ ਪਤਰਸ ਦੀ ਮੌਤ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸੰਜੀਦਗੀ ਨਾਲ ਆਪਣੀ ਕਿਤਾਬ *ਅਗੋਂਸਟ ਹੇਰਸੀ* ਵਿਚ ਆਇਰੀਨੀਅਸ ਦੀ ਟਿੱਪਣੀ ਉੱਤੇ ਅਧਾਰਤ ਹੈ: 'ਪਤਰਸ ਅਤੇ ਪੌਲੁਸ ਦੇ ਜਾਣ (ਯਾਤਰਾ) ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਪਤਰਸ ਦਾ ਚੇਲਾ ਅਤੇ ਅਨੁਵਾਦਕ, ਮਰਕੁਸ, ਅਤੇ ਉਸ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਉਹ ਗੱਲਾਂ ਲਿਖਣ ਵਿਚ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜੋ ਪਤਰਸ ਨੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕੀਤਾ ਸੀ।'²⁹ ਜੇ ਆਇਰੀਨੀਅਸ ਦਾ ਸ਼ਬਦ 'ਅਲਵਿਦਾ' ਮੌਤ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਪਤਰਸ ਨੂੰ 67 ਜਾਂ 68 ਈਸਵੀ ਦੇ ਆਸ ਪਾਸ ਸ਼ਹੀਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਇਹ ਸੰਭਵ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਮਰਕੁਸ ਨੂੰ 68 ਅਤੇ 69 ਈਸਵੀ ਦੇ ਵਿੱਚ ਲਿਖਿਆ ਹੋਏਗਾ। ਇਹ ਤਾਰੀਖ ਜਾਇਜ਼ ਅਤੇ ਵਿਚਾਰਨ ਯੋਗ ਹੈ।

ਜਦੋਂ ਕਿ ਆਇਰੀਨੀਅਸ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮਰਕੁਸ ਨੂੰ 'ਪਤਰਸ ਅਤੇ ਪੌਲ ਦੇ ਜਾਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ' ਲਿਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਐਲੇਗਜ਼ੈਂਡਰੀਆ ਦੇ ਕਲੇਮੈਂਟ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮਰਕੁਸ 'ਪਤਰਸ ਦੇ ਰੋਮ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਤੋਂ ਬਾਅਦ' ਲਿਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਸ਼ਾਇਦ ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਗਵਾਹੀ ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਨਹੀਂ ਜਾਪਦੀਆਂ, ਪਰ ਉਹ 60 ਦੇ ਦਹਾਕੇ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਮਰਕੁਸ ਦੀਆਂ ਲਿਖਤਾਂ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਹਨ। ਇਹ ਗਵਾਹੀਆਂ ਮਰਕੁਸ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵੱਲ ਸੰਕੇਤ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ ਜੋ 50 ਦਹਾਕਿਆਂ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ 60 ਦਹਾਕਿਆਂ ਵਿੱਚ ਸੀ।

ਕਿਸਾਨ ਨੇ ਇਸ ਵਿਚਾਰ-ਵਟਾਂਦਰੇ ਨੂੰ ਨਵੇਂ ਨੇਮ ਵਿਚ ਇੰਜੀਲ ਦੇ ਵਿਰਤਾਂਤ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਲੜੀ ਨਾਲ ਜੋੜਿਆ:

ਸਾਡੀ ਇੰਜੀਲ ਨਵੇਂ ਨੇਮ ਦੇ ਵਿਰਤਾਂਤਾਂ ਦਾ ਕ੍ਰਮ ਸ਼ਾਇਦ ਮੁੱਢਲੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਕਰਕੇ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਉਹ ਕ੍ਰਮ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਇੰਜੀਲ ਦੇ ਲੇਖੇ ਲਿਖੇ ਗਏ ਹਨ। ਪਰ ਇਹ ਦੁਬਾਰਾ ਕ੍ਰਮ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਆਰਡਰ ਦਾ ਸਵਾਲ ਉਦੋਂ ਹੀ ਉੱਠਦਾ ਸੀ ਜਦੋਂ ਕੋਡੇਨਚੇ, ਅਰਥਾਤ ਸਾਡੀ ਮੌਜੂਦਾ ਕਿਤਾਬ ਦਾ ਰੂਪ, ਲਪਾਟਵੀ ਪੱਤਰ ਦੀ ਥਾਂ ਆਇਆ ਸੀ। ਇਹ ਤਬਦੀਲੀ ਤੀਜੀ ਸਦੀ ਵਿੱਚ ਜਾਰੀ ਸੀ। ਓਰੀਗਨ ਨੇ ਕੋਡੀਸੀਅਸ ਨੂੰ ਯੂਹੇਨਾ, ਮਰੀਅਮ, ਮਰਕੁਸ, ਲੂਕਾ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨਾਲ ਫੜਿਆ, ਸ਼ਾਇਦ ਰਸੂਲ ਨੂੰ ਇਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ ਅਹੁਦਾ ਦੇਣ ਦੀ ਇੱਛਾ ਤੋਂ। ਉਹ ਅਤੇ ਅੱਜ ਇਕ ਹੋਰ ਆਮ ਪਾਏ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਦੋ ਮੁੱਖ ਸਮੂਹ ਮੰਨਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਕ ਰੋਮ ਦੇ ਕ੍ਰਮ ਵਿਚ ਅਤੇ ਦੂਜਾ ਸਮੇਂ ਦੇ ਕ੍ਰਮ ਵਿਚ। ਪਹਿਲਾ ਮਿਸਰੀ ਅਤੇ ਲਾਤੀਨੋਂ ਹੈ ਜਦੋਂ ਕਿ ਦੂਜੇ ਉੱਤੇ ਯੂਨਾਨ ਦੇ ਹੱਥ-ਲਿਖਤ, ਟੇਬਲ ਅਤੇ ਪੁਰਖਿਆਂ ਉੱਤੇ ਵਧੇਰੇ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ ਅਤੇ ਪੁਰਾਣੀ ਸੀਰੀਆ ਦੀ ਲਿਖਤ ਦੁਆਰਾ ਇਸਦਾ ਸਮਰਥਨ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ, ਅੰਤਰ ਹਨ। ... ਮਰਕੁਸ ਪਹਿਲਾਂ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਸੀ; ਜਦੋਂ ਇਹ ਲੂਕਾ ਦੇ ਬਾਅਦ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਸਮੇਂ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਉਸ ਨੂੰ ਲੂਕਾਬੀ ਦੀ ਥਾਂ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।³⁰

ਕਲੀਸੀਆ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਦੀ ਮੁੱਢਲੀ ਗਵਾਹੀ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਦਲੀਲ ਦੇਵੇਗਾ ਕਿ ਮਰਕੁਸ ਦਾ ਸਮਾਂ 70 ਈਸਵੀ ਵਿਚ ਯਹੂਸ਼ਲਮ ਦੀ ਤਬਾਹੀ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪਿਛਲੇ ਪੰਜ ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਵੀ

ਤਰ੍ਹਾਂ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ।

ਭਾਸ਼ਾਈ ਵਿਧੀਆਂ ਅਤੇ ਤੁਲਨਾਤਮਕ ਅਧਿਐਨਾਂ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਹਾਲ ਹੀ ਦੀਆਂ ਵਿਚਾਰਵਾਨਾਂ ਨੇ ਲਗਭਗ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਇਹ ਸਿੱਟਾ ਕੱਢਿਆ ਹੈ ਕਿ ਮਰਕੁਸ ਮਰੀਅਮ ਜਾਂ ਲੂਕਾ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਲਿਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਸ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਕਿ ਮਰਕੁਸ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਵਾਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਲਿਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਗਠਜੋੜ ਤੇ ਅਧਾਰਤ ਹੈ ਜਿਸਦਾ ਉਸਦਾ ਮੰਨਣਾ ਹੈ ਕਿ ਮਰਕੁਸ, ਮਰੀਅਮ ਅਤੇ ਲੂਕਾ ਨੇ ਕੀਤਾ ਸੀ।

ਕੋਈ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਿੰਨਾਂ ਇੰਜੀਲ ਬਿਰਤਾਂਤਾਂ ਦੀ ਸਮਾਨਤਾ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ, ਪਰ ਇਹ ਦੱਸਣਾ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸਮਾਨਤਾਵਾਂ ਕਿਵੇਂ ਬਣੀਆਂ। ਇਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਜੋ ਸਾਨੂੰ ਪਰੇਸ਼ਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ: ‘‘ਕੀ ਉਹ ਇਕ ਦੂਜੇ ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਕੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਕੋ ਸਰੋਤ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ, ਜਾਂ ਕੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਈ ਆਮ ਸਰੋਤਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ?’’

ਇਹ ਨਹੀਂ ਜਾਪਦਾ ਕਿ ਅਸੀਂ ਸਿੱਧੇ ਤੌਰ ਤੇ ਕਹਿ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਇੰਜੀਲ ਪਹਿਲਾਂ ਸਿਰਫ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਗਿਆਨੀਆਂ ਅਤੇ ਤੁਲਨਾਤਮਕ ਅਧਿਐਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਲੱਭੀ ਗਈ ਸੀ। ਪਰ ਵਿਦਵਾਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਵੱਡੇ ਪੱਧਰ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਧਿਐਨਾਂ ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕੀਤਾ ਹੈ ਉਹ ਮਰਕੁਸ ਨੂੰ ਥੋੜ੍ਹੇ ਸਮੇਂ ਪਹਿਲਾਂ ਰੱਖਦੇ ਹਨ, ਸ਼ਾਇਦ 50 ਦੇ ਦਹਾਕੇ ਵਿੱਚ, ਦੂਸਰੇ ਦੋ ਇੰਜੀਲ ਦੇ ਵਿਰਤਾਂਤਾਂ ਨਾਲੋਂ। ਮਰਕੁਸ ਦੀ ਇਸ ਪੁਰਾਣੀ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਬਦਲਣ ਵਾਲਾ ਧਰਮਵਾਦ ਦੂਜੀ ਅਤੇ ਤੀਜੀ ਸਦੀ ਤੋਂ ਕਲੀਸੀਆ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਸਬੂਤ ਨੂੰ ਨਜ਼ਰਅੰਦਾਜ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਦੁਬਾਰਾ ਅਰਥ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਮਸੀਹ ਦੀ ਪੁਰਾਣੀ ਕਿਤਾਬ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦੇ ਹਨ।

ਦ ਫਾਰ ਗਾਸਪਲ: ਏ ਸਟੱਡੀ ਆਫ ਓਰਜਿਨ ਵਿਚ, ਬਰਨੈਟ ਹਿੱਲਮੈਨ ਨੇ ਸਿਨੋਪਟਿਕਸ ਪਰੇਸ਼ਾਨੀ ਵਿਚ ਮਰਕੁਸ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਮਰਕੁਸ³¹ ਦ ਸਿਨੋਪਟਿਕ ਪ੍ਰੋਬਲਮ ਵਿਚ ਵਿਲੀਅਮ ਫਾਰਮਰ ਨੇ ਇਹ ਰੁਖ ਅਪਣਾਇਆ ਕਿ ਮਰਕੁਸ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਲਿਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਇਹ ਦਾਅਵਾ ਕਰਦਿਆਂ ਮਰੀਅਮ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਗੰਭੀਰ ਅਤੇ ਨਿਯਮਤ ਚੁਣੌਤੀ ਹੈ।³²

ਇਸ ਦਾ ਉਦੇਸ਼

ਯੂਹੰਨਾ ਦੀ ਇੰਜੀਲ ਦਾ ਲੇਖਾ ਜੋਖਾ ਦਾ ਇਥੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਉਦੇਸ਼ ਹੈ (ਯੂਹੰਨਾ 20: 30, 31), ਮਰਕੁਸ ਨੂੰ ਇਸਦੇ ਲਿਖਣ ਲਈ ਕੋਈ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਾਰਨ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਵਰਣਨ ਦਾ ਉਦਘਾਟਨੀ ਸ਼ਬਦ, ‘‘ਯਿਸੂ ਮਸੀਹ ਦੀ ਇੰਜੀਲ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ, ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦਾ ਪੁੱਤਰ’’ (1: 1), ਯਿਸੂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਦੀ ਇਸ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਦੇ ਬਹੁਤ ਨੇੜੇ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਮੁੱਢਲੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦਾ ਇਕੋ ਸੰਕੇਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਕਿਤਾਬ ਯਿਸੂ ਦੀ ਧਰਤੀ ਉੱਤੇ ਸੇਵਕਾਈ ਬਾਰੇ ਵਧੇਰੇ ਸਹੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੇਣ ਲਈ ਲਿਖੀ ਗਈ ਸੀ।

ਇਸ ਇੰਜੀਲ ਦੇ ਵਿਰਤਾਂਤ ਦੀਆਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਦੇ ਕਾਰਨ, ਅਸੀਂ ਵਾਜਬ ਤੌਰ ਤੇ ਕਹਿ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਮਰਕੁਸ ਗੈਰ-ਯਹੂਦੀ ਪਾਠਕਾਂ ਅਤੇ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਰੋਮਨ ਦੇ ਪਾਠਕਾਂ ਲਈ ਲਿਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਸਿਰਫ ਬਾਹਰੀ ਸਬੂਤ ਦੁਆਰਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਆਇਰੀਨੀਅਸ,³³ ਅਲੇਗਜ਼ੈਂਡਰੀਆ ਦੇ ਕਲੇਮੈਂਟ,³⁴ ਜੇਰੋਮ,³⁵ ਅਤੇ ਹੋਰਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰੂਨੀ ਪ੍ਰਮਾਣ ਦੁਆਰਾ ਵੀ ਸਮਰਥਿਤ ਹੈ।

ਮਰਕੁਸ ਦੀ ਇੰਜੀਲ ਦਾ ਬਿਰਤਾਂਤ ਯਿਸੂ ਨੂੰ ਇਕ ਨਿਮਰ ਸੇਵਕ ਵਜੋਂ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਗੱਲ ਨਾਲੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਵਿਅਕਤੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਕਾਰਨ ਕਰਕੇ, ਯਿਸੂ ਦੀਆਂ ਸਿੱਖਿਆਵਾਂ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਯਿਸੂ ਦੇ ਕੰਮ ਯਿਸੂ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਅਤੇ ਸੇਵਕਾਈ ਦੀ ਇਸ ਕਿਤਾਬ ਵਿਚ ਪ੍ਰਮੁੱਖਤਾ ਨਾਲ ਦਰਸਾਉਂਦੇ ਹਨ।

ਪਰ ਯਿਸੂ ਨੇ ਮਰਕੁਸ ਵਿਚ ਦਰਸਾਇਆ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਵੀ ਸੀ। ਉਹ ਸੱਚਮੁੱਚ ਆਦਮੀ ਸੀ, ਅਤੇ ਫਿਰ ਵੀ, ਉਹ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਸੀ। ਉਸਨੂੰ ਸੁਰਗ ਦੁਆਰਾ ਖੁਦਾ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ ਤੇ ਸਵੀਕਾਰਿਆ ਗਿਆ ਸੀ: ‘‘ਇਹ ਮੇਰਾ ਪਿਆਰਾ ਪੁੱਤਰ ਹੈ, ਸੁਣੋ!’’ (9: 7)। ਉਸਨੇ ਤੂਫਾਨ ਨੂੰ ਝਿੜਕਿਆ, ਜੋ ਕਿ ਸਿਰਫ ਖੁਦਾ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਹੀ ਕਰ ਸਕਦਾ ਸੀ: ‘‘ਸ਼ਾਂਤ

ਰਹੋ, ਰੁਕੋ!’ (4:39)। ਦੁਸ਼ਟ ਆਤਮਾਂ ਨੇ ਵੀ ਉਸ ਦੇ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦੀ ਤਸਦੀਕ ਕੀਤੀ: ‘ਹੇ ਨਾਸਰਤ ਦੇ ਯਿਸੂ, ਅਸੀਂ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਕੀ ਕਰਨਾ ਹੈ? ਕੀ ਤੂੰ ਸਾਨੂੰ ਨਸ਼ਟ ਕਰਨ ਆਇਆ ਹੈ? ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਜਾਣਦਾ ਹਾਂ, ਤੁਸੀਂ ਕੌਣ ਹੋ? ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਪਵਿੱਤਰ!’ (1:24)।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾਅਵਿਆਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਯਿਸੂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਆਤਮਾ ਦਾ ਮਾਲਕ (2:28) ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਚਮਤਕਾਰਾਂ ਦੀ ਦ੍ਰਿੜਤਾ ਨਾਲ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ ਕਿ ਉਹ ਪਾਪਾਂ ਨੂੰ ਮਾਫ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ (2:10-12)। ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੀ ਮੌਤ ਅਤੇ ਜੀ ਉਠਾਏ ਜਾਣ ਦੀ ਭਵਿੱਖਬਾਣੀ ਕੀਤੀ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਆਪਣੀ ਜਾਨ ਕੁਰਬਾਨ ਕਰੇ (10:45)।

ਯਿਸੂ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਵਜੋਂ ਮਰਕੁਸ ਦੀ ਤਸਦੀਕ ‘ਯਿਸੂ ਮਸੀਹ ਦੀ ਇੰਜੀਲ, ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦਾ ਪੁੱਤਰ, ਇੰਜੀਲ ਦੇ ਉਦਘਾਟਨ ਦੇ ਨਾਲ ਮੇਲ ਖਾਂਦੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਅੰਤ ਦੇ ਨੇੜੇ ਇਕ ਰੋਮੀ ਸਿਪਾਹੀ ਦੀ ਵੀ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤਸਦੀਕ ਹੋਈ ਹੈ।’ ਸੱਚ-ਮੁੱਚ, ਇਹ ਆਦਮੀ ਸੀ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦਾ ਪੁੱਤਰ! (15:39)। ਪੁੱਤਰ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦੁਆਰਾ ਭੇਜਿਆ ਗਿਆ ਇੱਕ ਸੇਵਕ ਬਣ ਗਿਆ ਤਾਂ ਜੋ ਉਹ ਦੁਨੀਆਂ ਦਾ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦੁਆਰਾ ਭੇਜਿਆ ਗਿਆ ਮੁਕਤੀਦਾਤਾ ਬਣ ਸਕੇ।

ਪੁਰਾਣੇ ਨੇਮ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਦੀ ਆਮ ਗ਼ੈਰ ਹਾਜ਼ਰੀ, ਸਿਵਾਏ ਜਿੱਥੇ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਸ਼ਬਦ ਕਹੇ ਸਨ, ਗ਼ੈਰ-ਯਹੂਦੀ/ਰੋਮਨ ਦੀ ਇੰਜੀਲ ਦੇ ਵਿਰਤਾਂਤ ਦੇ ਵਿਰਤਾਂਤ ਬਾਰੇ ਗ਼ੈਰ-ਰਸਮੀ ਪਹੁੰਚ ਦਾ ਫ਼ਰਮਾਨ ਹੈ। ਮਰਕੁਸ 1:2, 3 ਸਿਰਫ਼ ਇੱਕ ਅਪਵਾਦ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ 15:28 ਦੀ ਪ੍ਰਮਾਣਿਕਤਾ ਉੱਤੇ ਸ਼ੱਕ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਕੁਝ ਖਰੜਿਆਂ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ।

ਅਰਾਮੀ ਸ਼ਬਦਾਂ ਅਤੇ ਭਵਿੱਖ ਦੇ ਪਾਠਕਾਂ ਦੇ ਪਰਗਟਾਵੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ ਤੇ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ‘ਬੁਏਨਰਗਿਸ’ (3:17) ਵਿਚ ਹੈ; ‘ਤਲਿਤਾ ਕੁਮੀ’ (5:41); ‘ਬਾਰਟੀਮੇਅਸ’ (10:46); ‘ਐਡਬੁਥਾ’ (14:36); ਅਤੇ ‘ਇਲੋਈ, ਇਲੋਈ, ਲਮਾ ਸ਼ਬਚੰਤਨੀ’ (15:34)। ਯਹੂਦੀ ਰੀਤੀ ਰਿਵਾਜਾਂ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ (ਉਦਾਹਰਣ ਵਜੋਂ, 7:2-4, 11; 15:42) ਅਤੇ ਜੈਤੂਨ ਦੇ ਪਹਾੜ ਦਾ ਭੂਗੋਲਿਕ ਵਿਰਤਾਂਤ (13:3), ਜੋ ਕਿ ਯਹੂਦੀਆਂ ਲਈ ਬੇਲੋੜਾ ਹੋਣਾ ਸੀ, ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਸੀ ਗ਼ੈਰ-ਰਸਮੀ/ਰੋਮਨ ਮਕਸਦ।

ਗ਼ੈਰ-ਰਸਮੀ/ਰੋਮਨ ਪਾਠਕਾਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਮਰਕੁਸ ਦੁਆਰਾ ਲਾਤੀਨੀ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਦੁਆਰਾ ਵੀ ਸੰਕੇਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਜੋ ਇੰਜੀਲ ਦੇ ਹੋਰ ਬਿਰਤਾਂਤਾਂ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੇ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ *ਹਿਚਚਡਗਸਵਾਇੱਧਯਸ਼ਾਹਮ* (ਸਿਪਾਹੀ, ‘ਪ੍ਰਬੰਧਕ’; 6:26); *sextarius* (‘ਬਰਤਨਾ’; 7:4); *quadrans* (ਦਮੜਿਆਂ, ‘ਸਿੱਕੇ’; 12:42; ਦੇਖੋ NKJV), ਅਤੇ *centurio* (‘ਸੂਬੇਦਾਰ’; 15:39, 44, 45)। ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਲਾਤੀਨੀ ਸ਼ਬਦ ਮਰਕੁਸ ਅਤੇ ਇੰਜੀਲ ਦੇ ਹੋਰ ਬਿਰਤਾਂਤਾਂ ਵਿੱਚ ਪਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ: *grabatus* (‘ਮੰਜਾ’; 2:4); *census* (12:14); *flagellare* (‘ਕੋਰੜਾ ਮਾਰੋ’; 15:15); ਅਤੇ *Praetorium* (‘ਪ੍ਰੀਟੋਰੀਅਮ’ 15:16)।

ਇੰਜੀਲ ਦੇ ਸਾਰੇ ਮਰਕੁਸ ਦੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਉੱਪਰ ਸ਼ਬਦ ਕੋਸ਼ ਨੂੰ ਜੋੜਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੇ ਖ਼ਾਸਕਰ ਰੋਮਨ ਦੀ ਸੋਚ ਨੂੰ ਆਕਰਸ਼ਤ ਕੀਤਾ ਹੋਵੇਗਾ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪੁੱਤਰ ਦਾ ਬਿਰਤਾਂਤ ਇਬਰਾਨੀ ਸੋਚ ਨੂੰ ਆਕਰਸ਼ਤ ਕਰਦਾ ਅਤੇ ਲੂਕਾ ਦੇ ਬਿਰਤਾਂਤ ਨੇ ਯੂਨਾਨ ਦੀ ਸੋਚ ਨੂੰ ਆਕਰਸ਼ਤ ਕੀਤਾ ਹੁੰਦਾ। ਜੇ ਮਰਕੁਸ ਨੇ ਰੋਮ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਸਮਾਂ ਬਿਤਾਇਆ ਹੁੰਦਾ, ਤਾਂ ਉਹ ਰੋਮਨ ਦੀ ਸੋਚ ਲਈ ਇਸ ਇੰਜੀਲ ਦਾ ਲੇਖਾ ਲਿਖਣ ਲਈ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਆਦਰਸ਼ ਵਾਤਾਵਰਣ ਵਿਚ ਪਾ ਲੈਂਦਾ।

ਇਹਦੀ ਖ਼ਾਸੀਅਤ

ਮਰਕੁਸ *ਸਰਗਰਮੀ* ਅਤੇ *ਊਰਜਾ* ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਡਬਲਯੂ. ਗ੍ਰਾਹਮ ਸਕ੍ਰੋਜੀ ਨੇ ਇਸ ਕਿਤਾਬ

ਦਾ ਮੁੱਖ ਸ਼ਬਦ ‘ਸੇਵਕਾਈ’ ਚੁਣਿਆ ਅਤੇ ਲਿਖਿਆ ਕਿ ਇਹ ਯਿਸੂ ਨੂੰ ਇੱਕ ‘ਸੇਵਕ’ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ।³⁶ ਮਰਕੁਸ ਵਿੱਚ ਯਿਸੂ ਦੇ ਸਿਰਫ ਦੋ ਉਪਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਸਿਰਫ ਚਾਰ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। ਇਸ ਦੇ ਉਲਟ ਇਹ ਵੀਹ ਚਮਤਕਾਰਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਦੋ ਇਸ ਕਿਤਾਬ ਲਈ ਖਾਸ ਹਨ।³⁷ ਯਿਸੂ ਨੂੰ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦੇ ਸੇਵਕ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਦਰਸਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਉਹ ਜਿਹੜਾ ਤੂਫਾਨਾਂ, ਭੂਤਾਂ, ਬਿਮਾਰੀ ਅਤੇ ਮੌਤ ਤੋਂ ਸ਼ਾਂਤ ਹੈ। ਜਿਥੇ ਮਰੀਅਮ ਨੇ ਆਗਿਆਕਾਰੀ ਦੀ ਗੱਲ ਕੀਤੀ, ਮਰਕੁਸ ਨੇ ਰਚਨਾਵਾਂ ਲਿਖੀਆਂ।

ਮਰਕੁਸ 8:27-30 ਇਸ ਇੰਜੀਲ ਦੇ ਬਿਰਤਾਂਤ ਦੀ ਮੁੱਖ ਤੁਕ ਹੈ। ਕੈਸਰਿਯਾ ਫਿਲਪੀ ਦੀ ਇਹ ਘਟਨਾ ਇੰਜੀਲ ਦੇ ਵਿਰਤਾਂਤ ਦੇ ਦੋ ਹਿੱਸਿਆਂ ਨੂੰ ਜੋੜਦੀ ਹੈ। ਪਹਿਲਾ ਭਾਗ ਯਿਸੂ ਦੇ ਸੇਵਕਾਈ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆਵਾਂ ਬਾਰੇ ਹੈ। ਦੂਜੇ ਭਾਗ ਵਿਚ ਉਸ ਦੀਆਂ ਸਿੱਖਿਆਵਾਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਰੋਲਿਆਂ ਨੂੰ ਵਧੇਰੇ ਬਦਲਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਿਖ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਮਸੀਹ ਦੀ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦੀ ਇੱਛਾ ਉਸਦੇ ਦੁੱਖਾਂ ਦੁਆਰਾ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਮੁਕਤੀਦਾਤਾ ਬਣਨਾ ਸੀ।

‘‘ਤੁਰੰਤ’’ ਮਰਕੁਸ ਦਾ ਮੁੱਖ ਸ਼ਬਦ ਹੈ। ਯੂਨਾਨ ਦਾ ਸ਼ਬਦ εὐθύς (*euthus*, ਜਿਸਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ‘ਜਲਦੀ’ ਜਾਂ ‘ਸਿੱਧਾ’; KJV) ਪੁਸਤਕ ਵਿਚ ਅਠਾਲੀਵਾਂ ਵਾਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਤੁਲਨਾ ਕਰਦਿਆਂ, ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਮਰੀਅਮ ਵਿਚ ਸਿਰਫ ਪੰਜ ਵਾਰ, ਇਕ ਵਾਰ ਲੂਕਾ ਵਿਚ, ਅਤੇ ਯੂਹੰਨਾ ਵਿਚ ਤਿੰਨ ਵਾਰ ਆਇਆ ਹੈ।³⁸ ਸਿਰਫ ਮਰਕੁਸ ਯਿਸੂ ਨੂੰ ਇੰਨਾ ਵਿਅਸਤ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਕੋਲ ਖਾਣ ਲਈ ਸਮਾਂ ਨਹੀਂ ਸੀ (3:20; 6:31)। ਮਰਕੁਸ ਦੀ ਕਿਤਾਬ ਯਿਸੂ ਨੂੰ ਸਿਖਾ ਕੇ ਸਿਖਾਉਂਦੀ ਹੈ; ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇਹ ਉਸ ਦੀਆਂ ਸਿੱਖਿਆਵਾਂ ਬਾਰੇ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਲਿਖਦਾ, ਆਪਣੀਆਂ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ (1:21, 39; 2:2, 13; 6:2, 6 ਬੀ, 34; 10:1; 12:35)।

ਮਰਕੁਸ ਨੇ ਯਿਸੂ ਦੀ ਵੰਸ਼ਾਵਲੀ ਅਤੇ ਜਨਮ ਨੂੰ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਸੇਵਕਾਈ ਉੱਤੇ ਧਿਆਨ ਕੇਂਦਰ ਕੀਤਾ। ਯੂਹੰਨਾ ਦੇ ਸੇਵਕਾਈ ਦੀ ਇੱਕ ਸੰਖੇਪ ਸਮੀਖਿਆ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਕਿਤਾਬ 1:14 ਵਿਚ ਯਿਸੂ ਦੀ ਆਮ ਸੇਵਕਾਈ ਵਿਚ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਘੁੰਮਦੀ ਹੈ। ਮਰਕੁਸ ਦੀ ਯਿਸੂ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਬਾਰੇ ਜਾਣ-ਪਛਾਣ ਸਿਰਫ 13-ਆਇਤਾਂ ਹੈ। ਇਸ ਤੱਥ ਦੀ ਤੁਲਨਾ ਮਰੀਅਮ ਦੀ 76 ਆਇਤ ਦੀ ਜਾਣ ਪਛਾਣ ਅਤੇ ਲੂਕਾ ਦੀ 183-ਆਇਤ ਦੀ ਜਾਣ-ਪਛਾਣ ਨਾਲ ਕਰੋ।

ਇਹ ਇੰਜੀਲ ਦਾ ਬਿਰਤਾਂਤ ਭੂਤਾਂ ਦੇ ਉੱਤੇ ਯਿਸੂ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਉੱਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।³⁹ ਇੰਜੀਲ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਹੋਰ ਵਿਰਤਾਂਤ ਨਾਲੋਂ, ਭੂਤਾਂ ਨੂੰ ਯਿਸੂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਦਰਸਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਰੋਮਨ ਆਪਣੇ ਮਹਾਨ ਜੇਤੂਆਂ ਦੇ ਵੰਸ਼ਾਵਲੀ ਦੀ ਪਰਵਾਹ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਉਹ ਉਸਦੇ ਕੰਮਾਂ ਬਾਰੇ ਜਾਣਨ ਲਈ ਉਤਸੁਕ ਸਨ। ਯਿਸੂ ਬਾਰੇ ਉਸ ਦਾ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਸ਼ਾਇਦ ਇਹ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ‘ਉਹ ਕਿੱਥੋਂ ਆਇਆ?’ ਪਰ ‘ਉਸਨੇ ਚੰਗਾ ਕੀਤਾ?’ ਉਦਾਹਰਣ ਵਜੋਂ ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਕਿ ਯਿਸੂ ਨੇ ਸਭ ਦੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਸਮਾਜ ਮੰਦਰ (ਸਿਨਾਗੋਗ) ਵਿਚ ਇਕ ਆਦਮੀ ਤੋਂ ਕਿਸੇ ਅਸੁੱਧ ਆਤਮਾ ਨੂੰ ਕੱਢ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। (1:23-27) ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜੰਗਲੀ ਆਦਮੀਆਂ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕੀਤਾ ਜੋ ਕਬਰਾਂ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਭੂਤਾਂ ਨੂੰ ਕੱਢਦੇ ਸਨ (5:2-20)। ਇਸ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਜਵਾਬ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਉਸਨੇ ਆਪਣੇ ਰਸੂਲਾਂ ਨਾਲ ਵਾਅਦਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਭਵਿੱਖ ਦੇ ਮੰਤਰਾਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਉਹ ਉਸਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਰੱਖਣਗੇ:

ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਵਿੱਚ ਸੰਕੇਤ ਹੋਣਗੇ ਜਿਹੜੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਮੇਰੇ ਨਾਮ ਉੱਤੇ ਭੂਤਾਂ ਨੂੰ ਕੱਢਣਗੇ, ਨਵੀਆਂ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਬੋਲਣਗੇ, ਸੱਪ ਚੁੱਕਣਗੇ, ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਨੁਕਸਾਨ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚਾਇਆ ਜਾਵੇਗਾ ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਕੋਈ ਵੀ ਚੀਜ਼ ਪੀ ਲਵੇ ਜਿਹੜੀ ਜਾਨਲੇਵਾ ਹੈ; ਉਹ ਬਿਮਾਰਾਂ ਤੇ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਰੱਖਣਗੇ, ਅਤੇ ਉਹ ਰਾਜੀ ਹੋ ਜਾਣਗੇ (16:17, 18)।

ਮਰਕੁਸ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਉਸ ਹੈਰਾਨੀ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਹੈ ਜਦੋਂ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਯਿਸੂ ਦੇ ਕੰਮ ਵੇਖੇ ਸਨ। ਲੋਕ ਯਿਸੂ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਨੂੰ ਹੈਰਾਨੀ ਅਤੇ ਹੈਰਾਨੀ ਨਾਲ ਵੇਖਦੇ ਸਨ (1:25; 2:12; 4:41)।

ਮਰਕੁਸ ਬਾਰੇ ਲਗਭਗ ਹਰ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਲੇਖਕ ਇੱਕ ਪੇਂਟਰ, ਜਾਂ ਕਲਾਕਾਰ ਵਰਗਾ ਸੀ, ਜਿਸਨੇ ਰੰਗ ਦੇ ਹਰ ਵਿਸਥਾਰ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ। ਉਸਨੇ ਜੰਗਲ ਦੇ ਜੰਗਲੀ ਜਾਨਵਰਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ (1:13), ਪੰਜ ਹਜ਼ਾਰ ਆਦਮੀਆਂ (6:39, 40) ਨੂੰ ਭੋਜਨ ਦੇਣ ਵਿੱਚ “ਹਰੇ ਘਾਹ” ਅਤੇ ਯਿਸੂ ਦੇ ਕੱਪੜੇ ਜੋ ਇੰਨੇ ਚਮਕਦਾਰ ਸਨ ਕਿ “ਧਰਤੀ ਉੱਤੇ ਕੋਈ ਧੋਣ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਚਮਕਦਾਰ” ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ (9:3)। ਉਹ ਯਿਸੂ ਨੂੰ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਬਾਹਾਂ ਵਿਚ ਫੜਦਾ ਵੇਖਾਉਂਦਾ ਹੈ (9:36), ਅਤੇ ਅਮੀਰ, ਨੌਜਵਾਨ ਰਾਜਕੁਮਾਰ ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਭੱਜੇ ਅਤੇ ਉਸ ਅੱਗੇ ਗੋਡੇ ਟੇਕਦਾ ਹੋਇਆ ਵੇਖਦਾ ਹੈ (10:17)।

ਮਰਕੁਸ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਬਹੁਮ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਹਿੱਸਿਆਂ ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦੇਣ ਲਈ ਦੁਹਰਾਓ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਪੁਸਤਕ ਵਿਚ ਸਮਾਨ ਅੰਕਾਂ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨੂੰ ਦੁਹਰਾਉਂਦਿਆਂ ਯਿਸੂ ਦੇ ਕੰਮਾਂ ਉੱਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਉਦਾਹਰਣ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਸ਼ੁੱਧ ਹੋਏ ਆਦਮੀ ਨੇ “ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਅਤੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕੀਤਾ” (1:45) ਬਾਹਰ ਗਿਆ; ਚੰਗਾ ਬੀਜ “ਵੱਡਾ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਫਲਦਾਰ ਬਣ ਗਿਆ” (4:8); ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਇਨਕਾਰ ਵਿੱਚ, ਪਤਰਸ ਨੇ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ, “ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਕੀ ਕਹਿ ਰਹੇ ਹੋ” (14:68)।

ਇਹਦਾ ਸਾਰ

ਮਰਕੁਸ 16:9-20 ਨਵੇਂ ਨੇਮ ਦੀਆਂ ਆਇਤਾਂ ਇਕ ਵੱਡੀ ਸਮੱਸਿਆ ਹਨ। ਇਸ ਬਾਰੂਵੀ ਆਇਤ ਦੀ ਆਇਤ ਦੇ ਬਾਰੇ ਵੱਡਾ ਸਵਾਲ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ: “ਕੀ ਇਹ ਜੜ ਵਿਚ ਮਾਰੂਸ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਸੀ ਜਾਂ ਨਹੀਂ?” ਇਸਦਾ ਅਰਥ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਇਹ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ “ਕੀ ਮਾਰਕੁਸ 16:9-20 ਬਾਈਬਲ ਦਾ ਪ੍ਰਮਾਣਿਕ ਹਵਾਲਾ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ?”

ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਣਾ ਸਦਕਾ ਵਾਪਰਨਾ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੇ। ਇੰਜੀਲ ਦੇ ਬਿਰਤਾਂਤਾਂ, ਰਸੂਲਾਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਨਵੇਂ ਨੇਮ ਦੀਆਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਦੁਆਰਾ ਇਸ ਦੇ ਹਰ ਹਿੱਸੇ ਦੀ ਤਸਦੀਕ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਅਸਲ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਜਿਸ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਿਤ ਕਰਨ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ ਉਹ ਇੱਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਹੈ ਜਿਸਦਾ ਜਵਾਬ ਨਿਸ਼ਚਤਤਾ ਨਾਲ ਦੇਣਾ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੈ: “ਇੰਜੀਲ ਬਾਰੇ ਮਰਕੁਸ ਦਾ ਵਰਣਨ ਇਸਦੇ ਲੇਖਕ ਦੇ ਆਉਣ ਨਾਲ ਕਿਵੇਂ ਖਤਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ?” ਨਵੇਂ ਨੇਮ ਦੇ ਸਾਰੇ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਯੂਨਾਨੀ ਟੈਕਸਟ ਸੰਸਕਰਣਾਂ ਨੇ ਇੱਕ ਢੰਗ ਦਾ ਸੰਕੇਤ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਜਾਂ ਇਕ ਹੋਰ ਕਿ ਇਹ ਸ਼ੱਕ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਇਹ ਆਇਤ ਮਰਕੁਸ 16:9-20, ਮਰਕੁਸ ਦੀ ਅਸਲ ਕਿਤਾਬ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਸੀ। ਪਰ ਯੂਨਾਨ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਹੱਥ-ਲਿਖਤਾਂ ਅੰਤ ਵਿਚ ਲੰਬੀਆਂ ਹਨ; ਭਾਵ ਇਹ 1,600 ਤੋਂ ਵੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਯੂਨਾਨੀ ਹੱਥ-ਲਿਖਤਾਂ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ।

ਯੂਨਾਨ ਦੀਆਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਲਿਖਤਾਂ ਵਿਚ ਮਾਰਕ ਦਾ ਅਧਰੰਗ ਹੋਣ ਦਾ ਮੁੱਖ ਕਾਰਨ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕੋਡੇਕ ਵੈਟੀਕਨਸ (ਲਗਭਗ ਈਸਵੀ ਸਨ 325) ਅਤੇ ਕੋਡੇਨਚਸ ਸੈਨੇਟਿਕਸ (ਲਗਭਗ ਈਸਵੀ ਸਨ 350), ਅਤੇ ਸਭ ਤੋਂ ਪੁਰਾਣੀ ਅਤੇ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਯੂਨਾਨੀ ਹੱਥ-ਲਿਖਤਾਂ ਦਾ ਮਾਰਕ ਦੀ ਲਿਖਤ ਦਾ ਕੋਈ ਅੰਤ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ, ਯਾਦ ਰੱਖੋ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋ ਹੱਥ-ਲਿਖਤਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ, ਵੈਟੀਕਨਸ, ਨੇ ਨਿਸ਼ਾਨ ਦੇ ਅਖੀਰ ਵਿਚ ਕੁਝ ਖਤਮ ਹੋਣ ਲਈ ਇਕ ਖਾਲੀ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ; ਅਤੇ ਜਾਹਰ ਤੌਰ ਤੇ ਕਿਸੇ ਕਾਰਨ ਕਰਕੇ, ਸਿਨੇਟਿਕਸ ਵਿਚ ਮਾਰਕ ਦਾ ਅੰਤ ਇਕ ਪੰਨੇ

ਦੁਆਰਾ ਸੁੱਟਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।

ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਸਾਨੂੰ ਇਸ ਤੱਥ ਨੂੰ ਵੀ ਨੋਟ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਆਇਰੀਨੀਅਸ (ਲਗਭਗ 180 ਈਸਵੀ ਸਨ) ਨੇ ਆਪਣੀ ਕਿਤਾਬ ਅਗੋਸਟ ਹੀਰੋਜ਼ ਵਿਚ ਮਰਕੁਸ 16: 19.⁴⁰ ਵਿਚ ਟੋਟਿਅਨ ਨੇ ਮਰਕੁਸ ਨੂੰ ਦੂਜੀ ਸਦੀ ਵਿਚ (ਲਗਭਗ 175 ਈਸਵੀ ਸਨ) ਮਰਕੁਸ 16: 15-20 ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਲਿਖਿਆ ਸੀ।⁴¹ ਤੀਜੀ ਸਦੀ ਵਿਚ, ਹਿੱਪੋਲਿਯਟਸ⁴² ਨੇ ਮਰਕੁਸ 16: 19 ਦੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ। ਉਸ ਨੇ ਨਾ ਸਿਰਫ ਮਰਕੁਸ 16: 9-20 ਤੋਂ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ, ਬਲਕਿ ਉਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਲਿਖਤ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਵੀ ਵਰਤਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੇਖਕਾਂ ਦੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਤੋਂ, ਅਸੀਂ ਨਿਸ਼ਚਤ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਮਰਕੁਸ ਦੇ ਇੰਜੀਲ ਦੇ ਬਿਰਤਾਂਤ ਦੀਆਂ ਕੁਝ ਕਾਪੀਆਂ ਵਿਚ ਇਹ ਆਇਤ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ, ਸ਼ਾਇਦ ਦੂਜੀ ਸਦੀ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਤਕ, ਮਰਕੁਸ ਦੇ ਲਿਖੇ ਜਾਣ ਤੋਂ ਲਗਭਗ ਪੰਜ ਸੌ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ। ਜੇ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਸਿਰਫ ਉਹ ਲਿਖਤ ਹੁੰਦੀ ਜਿਸ ਵਿਚੋਂ ਉਸਨੇ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਹੁੰਦਾ, ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਇਸ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦਾ ਵਧੇਰੇ ਪੱਕਾ ਉੱਤਰ ਦੇਣ ਲਈ ਇੱਕ ਬਿਹਤਰ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਹੁੰਦੇ।

ਇਸ ਜਾਂਚ ਵਿਚ ਇਕ ਹੋਰ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਜੋੜਨ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ। ਮਰਕੁਸ ਦਾ ਆਖਰੀ ਹਿੱਸਾ ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਹੱਥ-ਲਿਖਤਾਂ ਵਿਚ ਪਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜੈਕ ਪੀ। ਲੂਯਿਸ ਸੰਖੇਪ ਵਿੱਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅੰਤਮ ਭਾਗਾਂ ਦੀ ਸੂਚੀ ਦਿੰਦਾ ਹੈ:

ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਦੇਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ... ਮਰਕੁਸ ਦੀਆਂ ਹੱਥ-ਲਿਖਤਾਂ ਛੇ ਤਰੀਕਿਆਂ ਨਾਲ ਖਤਮ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ: (1) ਵੈਟੀਕਨਸ, ਸਿਨੋਟਿਕਸ ਅਤੇ ਕੁਝ ਸੰਸਕਰਣ ਅਤੇ ਚਰਚ ਫਾਦਰ ਦੇ ਸਬੂਤ 8 ਵੇਂ ਹਵਾਲੇ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। (2) ਚਾਰ ਪੂੰਜੀ ਲਿਪੀ ਦੇ ਲਿਖਤਾਂ ਅਤੇ ਉਸ ਸੰਸਕਰਣਾਂ ਵਿੱਚ, ਸਪੇਸ ਨੂੰ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਕੁਝ ਆਇਤ 8 ਦੇ ਬਾਅਦ ਸੰਖੇਪ ਅੰਕਾਂ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਸਪੇਸ ਨੂੰ ਛੱਡਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਫਿਰ 9 ਤੋਂ 20 ਦੇ ਆਇਤ ਨਾਲ ਵਧਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਲਿਖਤ 274 ਵਿਚ 9 ਤੋਂ 20 ਆਇਤਾਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਪਹਿਲੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਛੋਟੀ ਸੰਖਿਆ ਹੈ। (3) ਆਇਤ ਦੇ ਬਾਅਦ ਛੋਟੇ ਅੰਕਾਂ ਵਾਲੀ ਸੀ ਅਤੇ ਸਿਰਫ ਲੈਟਿਨ ਕੇ ਦੇ ਅੰਤ ਨਾਲ। (4) ਹੱਥ-ਲਿਖਤਾਂ ਦੇ ਸਮੂਹ ਵਿਚ ਸਿਰਫ 9 ਤੋਂ 20 ਆਇਤਾਂ ਹੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਅਲੱਗ, ਸੰਕੇਤਕ, ਬੇਜ਼, ਕੁਝ ਸੰਸਕਰਣ ਅਤੇ ਕੁਝ ਚਰਚ ਦੇ ਪਿਤਾ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। ਕਿਸ ਦੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਟੀ. ਆਰ. ਅਤੇ ਇਸ ਰੇਂਜ ਨੂੰ ਐਮਟੀ ਵਜੋਂ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। (5) ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਹੱਥ-ਲਿਖਤਾਂ ਵਿਚ, ਭਾਵੇਂ ਕਿ ਲੱਕਬਾ ਦਾ ਅੰਤ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ, ਉਹ ਇਸ ਨੂੰ ਦਿਖਾਉਣ ਲਈ ਇਸ ਨੂੰ ਇਕ ਸਿਤਾਰਾ ਸੰਕੇਤ, ਹੌਬਲਿਸ ਜਾਂ ਇਕ ਆਲੋਚਨਾਤਮਕ ਟਿੱਪਣੀ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ। (6) ਲਾਕਰਬਰਬ ਦੇ ਅੰਦਰ ਜੋੜ ਜੋ ਕਿ ਜਰੋਮ ਨੂੰ ਜਾਣਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਹੁਣ *Freer Logion* ਵਜੋਂ ਮੰਜੂਦ ਹੈ 1906 ਵਿਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੋਇਆ ਸੀ ਅਤੇ ਪੰਜਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਵਾਸਿਗਟਨ ਇੰਜੀਲਾਂ ਵਿਚ ਪਰਗਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।⁴³

ਇਸ ਸੂਚੀ ਨੂੰ ਦੇਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਲੂਯਿਸ ਨੇ ਸੰਭਾਵਤ ਅੰਤ ਨੂੰ ਤਿੰਨ ਤੱਕ ਘਟਾ ਦਿੱਤਾ: “1 ਮਰਕੁਸ ਨੇ *ephobunto gar* ਨਾਲ ਖਤਮ ਕੀਤਾ; 2 ਇੰਜੀਲ ਦੇ ਵਿਰਤਾਂਤ ਨਾਲ ਇੱਕ ਹਾਦਸਾ ਵਾਪਰਿਆ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਅਸਲ ਦਾ ਆਖਰੀ ਹਿੱਸਾ ਗੁੰਮ ਗਿਆ ਸੀ; 3 ਜਾਂ ਅੰਤ ਦੇ ਬਿੰਦੂ (ਆਇਤਾਂ 9-20) ਇੱਕ ਜਾਇਜ਼ ਅੰਤ ਹੈ।”⁴⁴

ਕੋਈ ਵੀ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਉਠਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਿਸਦਾ ਅਸੀਂ ਇਸ ਸਮੇਂ ਜਵਾਬ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਦੇ। ਕਿਉਂਕਿ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਲਿਖਤ ਦਾ ਸਬੂਤ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜੋ ਉਹਨਾਂ ਜਵਾਬਾਂ ਲਈ ਲੋੜੀਂਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਦੇ ਬ੍ਰਹਮ ਪ੍ਰਬੰਧਾਂ ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦਿਆਂ, ਅਸੀਂ ਅਸਾਨੀ ਨਾਲ ਉਸ ਨਿਰਣੇ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਹੋ ਸਕਦੇ

ਹਾਂ ਜੋ ਜੇ. ਡਬਲਯੂ. ਮੈਕਗਾਰਵੇ ਨੇ ਸੌ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਇਸ ਵਿਸ਼ੇ ਦੇ ਡੂੰਘੇ ਅਧਿਐਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ: ‘‘ਸਾਡਾ ਅੰਤਮ ਸਿੱਟਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਆਇਤ ਹਰ ਪੱਖੋਂ ਪ੍ਰਮਾਣਿਕ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਸ਼ੱਕ ਕਰਨ ਦਾ ਕੋਈ ਕਾਰਨ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜਿਸ ਨਾਲ ਇਹ ਲਿਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਓਸੇ ਹੀ ਹੱਥ ਨੇ ਇਸ ਵਿਰਤਾਂਤ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਹਿੱਸੇ ਨੂੰ ਲਿਖਿਆ ਹੈ।’’⁴⁵

ਨਿਸ਼ਚਤ ਤੌਰ ਤੇ ਮਰਕੁਸ 16:9-20 ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ ਹੱਥ-ਲਿਖਤਾਂ ਵਿਚ ਇਥੇ ਨਹੀਂ ਰੁਕਿਆ ਹੋਣਾ ਸੀ ਅਤੇ ਚਰਚ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਅਧਿਆਤਮਕ ਨੇਤਾਵਾਂ ਵਿਚ ਇਕ ਵੱਡਾ ਨਾਮ ਹੁੰਦਾ, ਜਦ ਤਕ ਇਹ ਬ੍ਰਹਮ ਬਚਨ ਨਾ ਹੁੰਦਾ ਜੋ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ਸਾਡੇ ਦੁਆਰਾ ਚਲਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ।

ਇਹਦੀ ਰੂਪਰੇਖਾ

ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੀ ਰੂਪ ਰੇਖਾ ਯਿਸੂ ਦੇ ਸੇਵਕਾਈ ਦੇ ਪ੍ਰਵਾਹ ਦੀ ਰੂਪ ਰੇਖਾ ਕਰੇਗੀ। ਇਹ ਇੰਜੀਲ ਦਾ ਵਿਰਤਾਂਤ 3:38 ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਮੋੜ ਤੇ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਇੱਥੇ ਹੀ ਯਿਸੂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਰਸੂਲ ਅਤੇ ਚੇਲਿਆਂ ਨੂੰ ਯਰੂਸ਼ਲਮ ਦੀ ਆਪਣੀ ਆਉਣ ਵਾਲੀ ਯਾਤਰਾ ਬਾਰੇ ਸਿਖਣਾ ਅਰੰਭ ਕੀਤਾ, ਜਿਥੇ ਉਸਨੂੰ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕਰਕੇ ਸਲੀਬ ਦਿੱਤੀ ਜਾਣੀ ਸੀ।

- I. ਤਿਆਰੀ ਦਾ ਸਮਾਂ (1:1-13)
- II. ਯਿਸੂ ਦੀ ਆਮ ਸੇਵਕਾਈ: ਆਪਣੇ ਚੇਲਿਆਂ ਨੂੰ ਬੁਲਾਉਣ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਪਤਰਸ ਦੇ ਇਕਰਾਰ ਤੱਕ ਕਿ ਉਹ ਮਸੀਹ ਹੈ (1:14-8:38)
- III. ਯਿਸੂ ਦੀ ਆਮ ਸੇਵਕਾਈ ਜਾਰੀ: ਰੂਪ ਬਦਲਣ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਯਰੂਸ਼ਲਮ ਵਿੱਚ ਉਸਦੇ ਫ਼ਤਹਿਮੰਦ ਦਾਖਲੇ ਤੱਕ (9:1-11:11)
- IV. ਯਰੂਸ਼ਲਮ ਵਿੱਚ ਯਿਸੂ ਦਾ ਲਗਾਤਾਰ ਉਪਦੇਸ਼ (11:12-14:31)
- V. ਗਤਸਮਨੀ ਅਤੇ ਯਿਸੂ ਦੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸਯਾਤ ਅਤੇ ਕੈਦ ਵਿੱਚ ਉਸ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾਵਾਂ (14:32-52)
- VI. ਯਿਸੂ ਦੀਆਂ ਪੇਸ਼ੀਆਂ ਅਤੇ ਪਤਰਸ ਦਾ ਇਨਕਾਰ (14:53-15:20)
- VII. ਯਿਸੂ ਦਾ ਸਲੀਬ ਦਿੱਤਾ ਜਾਣਾ ਅਤੇ ਦਫ਼ਨਾਇਆ ਜਾਣਾ (15:21-47)
- VIII. ਯਿਸੂ ਦਾ ਜੀ ਉੱਠਣਾ ਅਤੇ ਉੱਪਰ ਉਠਾਇਆ ਜਾਣਾ (16:1-20)

ਟਿਪਣੀਆਂ

¹ਇਰੇਨੀਯੂਸ ਅਗੋਂਸਟ ਹੇਅਰਸੀਜ਼ 3.1.1. ²ਆਗਸਟਿਨ ਹਾਰਮਨੀ ਆਫ ਦ ਗੋਸਪਲਜ਼ 1.2.4. ³ਰੈਨਰੀ ਬਾਰਕਲੇ ਸਵੇਟੇ, ਕਮੈਂਟਰੀ ਆਨ ਮਾਰਕ (ਮੂਲ ਵਿਚ ਦ ਗੋਸਪਲ ਅਕਾਰਡਿੰਗ ਟੁ ਮਾਰਕ [ਲੰਦਨ: ਮੈਕਮਿਲਨ, 1913]); ਰੀਪ੍ਰਿੰਟ, ਗ੍ਰੈਂਡ ਰੈਪਿਡਸ, ਮਿਸ਼ਿਗਨ: ਕ੍ਰੋਗੋਲ ਪਬਲੀਕੇਸ਼ਨਜ਼, 1977), xxxii। ⁴ਇਹ ਗਿਣਤੀ ਅਕਾਰਡੈਂਸ⁹ ਬਾਈਬਲ ਸੋਫਟਵੇਅਰ, © 2012, ਓਕ ਟ੍ਰੀ ਸੋਫਟਵੇਅਰ, Inc. ‘ਤੇ ਅਧਾਰਤ ਹੈ। ⁵ਮਰਕੁਸ ਵਿਚ ਮਿਲਣ ਵਾਲੇ ਖ਼ਾਸ ਹਵਾਲਿਆਂ ਵਿਚ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹਨ: 3:21 (ਉਸ ਦੇ ਆਪਣੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਚਿੰਤਾ); 4:26-29 (ਵਧਦੇ ਬੀ ਦਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤ); 7:31-37 (ਬੋਲਾ ਅਤੇ ਥਬਲਾ ਆਦਮੀ); 8:22-26 (ਅੰਨ੍ਹਾਂ ਆਦਮੀ); 13:34-37 (ਜਾਗਦੇ ਰਹਿਣ ਲਈ ਤਾੜਨਾ); ਅਤੇ 14:51 (ਨੰਗਾ ਭੱਜ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਜਵਾਨ)। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਇੰਜੀਲ ਦੇ ਹੋਰਨਾਂ ਵਿਰਤਾਂਤਾਂ ਤੋਂ ਅੱਡ ਮਰਕੁਸ ਕੁਝ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿਚ ਹੋਰ ਵੇਰਵਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ; ਵੇਖੋ 6:14-29 (ਯੂਹੰਨਾ ਬਪਤਿਸਮਾ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਦੀ ਮੌਤ);

7: 1-23 (ਹੱਥ ਧੋਤੇ ਬਗੈਰ ਖਾਣਾ ਖਾਣ ਤੇ); 9: 14-29 (ਭੁਤ ਚੰਬੜਿਆ ਮੁੰਡਾ); 12: 28-34 (ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਹੁਕਮ)। (ਦ ਇੰਟਰਨੈਸ਼ਨਲ ਸਟੈਂਡਰਡ ਬਾਈਬਲ ਇੰਸਾਈਕਲੋਪੀਡੀਆ, ਸੰਪਾ. ਜੇਮਸ ਓਰ [ਗ੍ਰੈਂਡ ਰੈਪਿਡਸ, ਮਿਸਿਗਨ: ਵਿਲੀਅਮ ਬੀ. ਈਰਡਮੈਂਜ਼ ਪਬਲੀਸਿੰਗ ਕੰ., 1939], 3: 1987-88 ਵਿਚ ਜੇ. ਐੱਚ. ਫ਼ਾਰਮਰ 'ਮਾਰਕ, ਦ ਗੋਸਪਲ ਅਕਾਰਡਿੰਗ ਟੂ' ਤੋਂ ਲਿਆ ਗਿਆ। ਜੌਨ ਸੀ. ਹਾਕਿੰਸ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਮਰਕੁਸ ਵਿਚ ਖ਼ਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਪਾਈਆਂ ਜਾਣ ਵਾਲੀਆਂ ਆਇਤਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਲਗਭਗ ਪੰਜਾਹ ਹੈ। (ਜੌਨ ਸੀ. ਹਾਕਿੰਸ, ਹੋਰਾਏ ਸਿਨੌਪਟਿਕੇ: ਕੰਟ੍ਰੀਬਿਊਸ਼ੰਜ਼ ਟੂ ਦ ਸਟੱਡੀ ਆਫ ਸਿਨੌਪਟਿਕ ਪ੍ਰਾਬਲਮ, 2ਜਾ ਸੰਸਕਰਣ [ਆਕਸਫੋਰਡ: ਕਲੇਰੈਂਡਨ ਪ੍ਰੈੱਸ, 1909], 9.)⁶ ਏ ਹੋਮਿਲੇਟਿਕ ਐਂਡ ਇਲੱਸਟ੍ਰੇਟਿਵ ਟ੍ਰੈਜ਼ਰੀ ਆਫ ਰਿਲਿਜੀਅਸ ਥਾਟ, ਜਿਲਦ 6, ਸੰਪਾ. ਐੱਚ. ਡੀ. ਐਮ. ਸਪੈਂਸ, ਜੋਜ਼ਫ ਐੱਸ. ਐਕਸਲ, ਐਂਡ ਚਾਰਲਸ ਨੀਲ (ਲੰਡਨ: ਆਰ. ਡੀ. ਡਿਕਿਨਸਨ, 1889), 450 ਵਿਚ ਜੇਮਸ ਆਈ. ਮੋਰਿਸਨ, 'ਹਿਜ਼ ਸਟਾਈਲ ਐਜ਼ ਏ ਰਾਈਟਰ।' ⁷ਰਾਲਫ ਅਰਲ, ਮਾਰਕ: ਦ ਗੋਸਪਲ ਆਫ ਐਕਸ਼ਨ (ਸ਼ਿਕਾਗੋ: ਮੂਡੀ ਪ੍ਰੈੱਸ, 1970), 9. ⁸ਮੋਰਵਿਨ ਆਰ. ਵਿਨਸੰਟ, ਵਰਡ ਸਟੱਡੀਜ਼ ਇਨ ਦ ਨਿਊ ਟੈਸਟਾਮੈਂਟ, ਜਿਲਦ 1 (ਨਿਊ ਯਾਰਕ: ਚਾਰਲਸ ਸਕ੍ਰਿਬਨਰਜ਼ ਸੰਜ਼, 1887), 156. ⁹ਹਾਕਿੰਸ, 144-48. ¹⁰ਡੈਨੀਅਲ ਬੀ. ਵਾਲੇਸ, ਗ੍ਰੀਕ ਗ੍ਰਾਮਰ ਬਿਓਂਡ ਦ ਬੇਸਿਕਸ (ਗ੍ਰੈਂਡ ਰੈਪਿਡਸ, ਮਿਸਿਗਨ ਜੌਂਡਰਵਨ, 1996), 526.

¹¹ਵੇਖੋ ਕਰਤੱਬ 12: 12, 25; 15: 37, 39; ਕੁਲੱਸੀਆਂ 4: 10; 2 ਤਿਮੋਥਿਊਸ 4: 11; ਫਿਲੋਮੋਨ 1: 24; 1 ਪਤਰਸ 5: 13. ¹²ਡਬਲਯੂ. ਐੱਮ. ਰੈਮਸੇ, ਸੇਂਟ ਪੌਲ ਦ ਟ੍ਰੈਵਲਰ ਐਂਡ ਦ ਰੋਮਨ ਸਿਟੀਜ਼ਨ (ਲੰਡਨ: ਹੋਡਰ ਐਂਡ ਸਟਾਉਟਨ, 1897; ਰੀਪ੍ਰਿੰਟ, ਗ੍ਰੈਂਡ ਰੈਪਿਡਸ, ਮਿਸਿਗਨ: ਬੇਕਰ ਬੁਕ ਹਾਊਸ, 1962), 71. ¹³ਵਾਲਟਰ ਬਾਉਰ, ਏ ਗ੍ਰੀਕ-ਇੰਗਲਿਸ਼ ਲੈਕਸਿਕਨ ਆਫ ਦ ਨਿਊ ਟੈਸਟਾਮੈਂਟ ਐਂਡ ਅਦਰ ਅਰਲੀ ਕ੍ਰਿਸਚਿਅਨ ਲਿਟਰੇਚਰ, ਤੀਜਾ ਸੰਸਕਰਣ, ਸੋਧ ਅਤੇ ਸੰਪਾ. ਫ੍ਰੈਡਰਿਕ ਵਿਲੀਅਮ ਡੈਂਕਰ (ਸ਼ਿਕਾਗੋ: ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਆਫ ਸ਼ਿਕਾਗੋ ਪ੍ਰੈੱਸ 2000), 78. ¹⁴ਇਰੋਨਿਯੁਸ ਅਗੋਸਟ ਹੇਅਰਸੀਜ਼ 3. 1. 1. ¹⁵ਯੂਸਬਿਯੂਸ ਇਕਲੋਸਿਅਸਟਿਕਲ ਹਿਸਟਰੀ 2. 16. 1. ¹⁶ਫ਼ਾਰਮਰ, 3: 1987. ¹⁷ਅੱਜ ਭਾਵੇਂ ਪਪੀਆਸ ਦੀਆਂ ਲਿਖਤਾਂ ਮੌਜੂਦ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਪਰ ਯੂਸਬਿਯੂਸ ਨੇ ਮਰਕੁਸ ਨੂੰ 'ਪਤਰਸ ਦਾ ਅਨੁਵਾਦਕ' ਦੱਸਿਆ ਹੈ (ਯੂਸਬਿਯੂਸ ਇਕਲੋਸਿਅਸਟਿਕਲ ਹਿਸਟਰੀ 3. 39. 15)। ¹⁸ਟਰੱਲੀਅਨ ਅਗੋਸਟ ਮਰਸੀਅਨ 5. ¹⁹ਯੂਸਬਿਯੂਸ ਨੇ ਅਲਗਜੈਂਡਰੀਆ ਦੇ ਕਲੋਮੈਂਟ ਦੀ ਇਕ ਗੁਮ ਹੋ ਚੁਕੀ ਕਿਤਾਬ ਵਿੱਚੋਂ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ: ਜਿਸ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ, 'ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਬੇਨਤੀਆਂ ਅਤੇ ਨਿਵੇਦਨ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪਤਰਸ ਦੇ ਇਕ ਚੇਲੇ ਮਰਕੁਸ ਤੋਂ, ਜਿਸਦੀ ਇੰਜੀਲ ਉਪਲਬਧ ਹੈ, ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੁਝ ਲਿਖਤੀ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸਿੱਖਿਆ ਦੀ ਕੋਈ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਦੇਵੇ ਜਿਹੜੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਬਾਨੀ ਦੱਸੀ ਗਈ ਸੀ। ਉਹ ਉਹਦੀ ਮਿੰਨਤ ਉਦੋਂ ਤਕ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਜਦੋਂ ਤਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਮਨਾ ਨਹੀਂ ਲਿਆ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਲਿਖਤੀ ਇੰਜੀਲ ਜਿਹੜੀ ਮਰਕੁਸ ਦੇ ਨਾਂਅ ਹੈ, ਮਿਲ ਗਈ। ਅਤੇ ਇਹ ਵੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪਤਰਸ ਨੇ ਆਤਮਾ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੇ ਗਾਹੀ ਜੋ ਕੁਝ ਹੋਇਆ ਸੀ ਵੇਖਿਆ, ਤਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਜੋਸ਼ ਤੋਂ ਖੁਸ਼ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਲੀਸੀਆਵਾਂ ਵਿਚ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦੀ ਉਹਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਮਿਲ ਗਈ। ਹਾਈਪੋਟਿਪੋਸਸ ਦੀ ਆਪਣੀ ਅਠਵੀਂ ਕਿਤਾਬ ਵਿਚ ਕਲੋਮੈਂਟ ਇਹ ਵੇਰਵਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਪਪੀਆਸ ਨਾਮਕ ਬੇਅਰਾਪੁਲਿਸ ਦਾ ਬਿਸ਼ਪ ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਮੇਲ ਖਾਂਦਾ ਹੈ।' (ਯੂਸਬਿਯੂਸ ਇਕਲੋਸਿਅਸਟਿਕਲ ਹਿਸਟਰੀ 2. 15. 1-2). ²⁰ਇਡਿਫਿਸਿਅੰਸ, ਪੈਨਾਰਿਅਨ, 2. 4. 6. 10.

²¹ਜੇਰੋਮ ਨੇ ਲਿਖਿਆ, 'ਪਤਰਸ ਦੇ ਚੇਲੇ ਅਤੇ ਅਨੁਵਾਦਕ ਮਰਕੁਸ ਨੇ ਰੋਮ ਦੇ ਭਰਾਵਾਂ ਦੀ ਬੇਨਤੀ 'ਤੇ ਇਕ ਸੰਖੇਪ ਖੁਸ਼ਖਬਰੀ ਲਿਖੀ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਉਹ ਗੱਲਾਂ ਲਿਖੀਆਂ ਗਈਆਂ ਜਿਹੜੀਆਂ ਉਸ ਨੇ ਪਤਰਸ ਤੋਂ ਸੁਣੀਆਂ ਸਨ। ਜਦੋਂ ਪਤਰਸ ਨੇ ਇਹ ਸੁਣਿਆ, ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਮੰਜੂਰੀ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਇਖਤਿਆਰ ਨਾਲ ਇਸ ਨੂੰ ਕਲੀਸੀਆਵਾਂ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਨ ਲਈ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕੀਤਾ (ਜੇਰੋਮ ਆਨ ਇਲੱਸਟ੍ਰੀਅਸ

ਮੈਂਨ 8)। ²²ਯੂਸਬਿਯੂਸ ਇਕਲੋਸਿਅਸਟਿਕਲ ਹਿਸਟਰੀ 3.39.15 ਵਿਚ ਪਪੀਆਸ ਦੀ ਗਵਾਹੀ ਦਰਜ ਹੈ। ²³ਇਰੇਨਿਯੂਸ ਅਗੋਂਸਟ ਹੇਅਰਸੀਜ਼ 3.1.1. ²⁴ਮਾਰਟਿਨ ਹੈਂਗੇਲ, ਸਟੱਡੀਜ਼ ਇਨ ਦ ਗੋਸਪਲ ਆਫ ਮਾਰਕ (ਯੂਜੀਨ, ਓਰਿਗਨ: ਵਿਡ ਐਂਡ ਸਟੋਕ, 1985), 3. ²⁵ਓਰਿਗਨ ਫ੍ਰੈਗਮੈਂਟਸ: ਕਮੈਂਟਰੀ ਆਨ ਦ ਗੋਸਪਲ ਆਫ ਮੈਥਿਊ 1. ²⁶ਮੈਰਿਲ ਸੀ. ਟੈਨੀ, ਨਿਊ ਟੈਸਟਾਮੈਂਟ ਸਰਵੇ, ਸੋਪ ਵਾਲਟਰ ਐਮ. ਡੰਨੇਟ (ਗ੍ਰੈਂਡ ਰੈਪਿਡਸ, ਮਿਸਿਗਨ: ਵਿਲੀਅਮ ਬੀ. ਈਰਡਮੈਂਜ਼ ਪਬਲੀਸ਼ਿੰਗ ਕੰ., 1985), 162. ਯੂਸਬਿਯੂਸ ਇਕਲੋਸਿਅਸਟਿਕਲ ਹਿਸਟਰੀ 2.15 ਵਿਚ ਕਲੇਮੈਂਟ ਦੀ ਗਵਾਹੀ ਦਰਜ ਹੈ। ²⁷ਸੀ. ਜੀ. ਮੌਂਟੇਫਿਓਰ, ਸੰਪਾ., ਦ ਸਿਨੋਪਟਿਕ ਗੋਸਪਲਜ਼, ਜਿਲਦ 1 (ਲੰਡਨ: ਮੈਕਮਿਲਨ ਐਂਡ ਕੰ., 1909), xxi। ²⁸ਆਰ. ਸੀ. ਐੱਚ. ਲੈਂਸਕੀ, ਦ ਇੰਟਰਪ੍ਰਿਟੇਸ਼ਨ ਆਫ ਸੇਂਟ ਮਾਰਕ'ਸ ਗੋਸਪਲ (ਮਿਨਿਆਪੋਲਿਸ, ਮਿਨਿਆਪੋਲਿਸ: ਆਗਸਬਰਗ ਪਬਲੀਸ਼ਿੰਗ ਹਾਊਸ, 1946), 15-16. ²⁹ਇਰੇਨਿਯੂਸ ਅਗੋਂਸਟ ਹੇਅਰਸੀਜ਼ 3.1.1. ³⁰ਫ਼ਾਰਮਰ, 3:1987.

³¹ਬਰਨੇਟ ਹਿੱਲਮੈਨ ਸਟ੍ਰੀਟਰ, ਦ ਫ਼ੋਰ ਗੋਸਪਲਜ਼: ਏ ਸਟੱਡੀ ਆਫ ਓਰਿਜ਼ਿੰਸ (ਲੰਡਨ: ਮੈਕਮਿਲਨ ਐਂਡ ਕੰ., 1924; ਰੀਪ੍ਰਿੰਟ, ਯੂਜੀਨ, ਓਰਿਗਨ: ਵਿੱਡ ਐਂਡ ਸਟਾਕ, 2008), 151-98. ³²ਵਿਲੀਅਮ ਆਰ. ਫ਼ਾਰਮਰ, ਦ ਸਿਨੋਪਟਿਕ ਪ੍ਰਾਬਲਮ (ਨਿਊ ਯਾਰਕ: ਮੈਕਮਿਲਨ ਕੰ., 1964). ³³ਇਰੇਨਿਯੂਸ ਅਗੋਂਸਟ ਹੇਅਰਸੀਜ਼ 3.1.1. ³⁴ਕਲੇਮੈਂਟ ਹਾਈਪੋਟਿਪੋਸਿਸ; ਯੂਸਬਿਯੂਸ ਇਕਲੋਸਿਅਸਟਿਕਲ ਹਿਸਟਰੀ 6.14.6-7 ਵਿਚ ਦੁਹਰਾਇਆ ਗਿਆ। ³⁵ਜੇਰੋਮ ਆਨ ਇਲੱਸਟ੍ਰੇਸ਼ਨ ਮੈਨ 8. ³⁶ਡਬਲਯੂ. ਗ੍ਰਾਹਮ ਸਕ੍ਰੋਗੀ, ਨੋਐ ਯੋਰ ਬਾਈਬਲ (ਓਲਡ ਟੱਪਨ, ਨਿਊ ਜਰਸੀ: ਫਲੋਮਿੰਗ ਐੱਚ. ਰੇਵਲ, 1965), 23. ³⁷ਮਰਕੁਸ ਵਿਚ ਦਰਜ ਯਿਸੂ ਦੇ ਚਮਤਕਾਰਾਂ ਵਿਚ ਸਿਨਾਗੋਗ ਵਿਚ ਇਕ ਭੂਤ ਚੰਬੜੇ ਆਦਮੀ ਨੂੰ (1:21-28); ਪਤਰਸ ਦੀ ਸੱਸ ਨੂੰ (1:29-31); ਭੂਤਾਂ ਤੋਂ ਅਤੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਤੋਂ (1:32-34); ਕੋੜੀ ਨੂੰ (1:40-45); ਅਧਰੰਗੀ (2:1-12); ਸੁੱਕੇ ਹੱਥ ਵਾਲੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ (3:1-5); ਭੂਤ ਚੰਬੜੇ ਗਿਰਸੇਨੀ ਨੂੰ (5:1-20); ਜੈਰੂਸ ਦੀ ਧੀ ਨੂੰ (5:22-24, 35-43); ਲਹੂ ਵਹਿਣ ਵਾਲੀ ਔਰਤ ਨੂੰ (5:25-34); ਗੰਨੇਸਰਤ ਦੇ ਨੇੜਲੇ ਪਿੰਡਾਂ, ਸਹਿਰਾਂ ਅਤੇ ਪੇਂਡੂ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਬਿਮਾਰਾਂ (6:53-56); ਭਰਿਸਟ ਆਤਮੇ ਵਾਲੀ ਬੱਚੀ ਨੂੰ (7:24-30); ਬੋਲੇ ਨੂੰ (7:31-37); ਬੈਤਸੈਦਾ ਦੇ ਇਕ ਅੰਨ੍ਹੇ ਨੂੰ (8:22-26); ਮਿਰਗੀ ਵਾਲੇ ਮੁੰਡੇ ਨੂੰ (9:14-29); ਅਤੇ ਅੰਨ੍ਹੇ ਬਰਤਿਮਈ (10:46-52) ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਕਰਨਾ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹੈ। ਡੂਫਾਨ ਨੂੰ ਥੱਮੁਣ ਲਈ ਉਸ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ (4:35-41); ਪੰਜ ਹਜ਼ਾਰ ਨੂੰ ਖੁਆਉਣ (6:30-44); ਪਾਣੀ 'ਤੇ ਉਹਦੇ ਚੱਲਣ (6:45-52); ਚਾਰ ਹਜ਼ਾਰ ਨੂੰ ਖੁਆਉਣ (8:1-9); ਅਤੇ ਅੰਜੀਰ ਦੇ ਰੁੱਖ ਨੂੰ ਉਸ ਦੇ ਸਰਾਪ ਦੇਣ (11:12-14, 20, 21) ਨੂੰ ਵੀ ਵੇਖਦੇ ਹਾਂ। ³⁸ਇਹ ਗਿਣਤੀ ਅਕਾਰਡੈਂਸ⁹ ਬਾਈਬਲ ਸੌਫਟਵੇਅਰ, © 2012, ਓਕ ਟ੍ਰੀ ਸੌਫਟਵੇਅਰ, Inc. 'ਤੇ ਅਧਾਰਤ ਹੈ। ³⁹ਇਹ ਸ਼ਬਦ 'ਭੂਤ' ਹੈ ਨਾ ਕਿ "devils" (ਸ਼ੈਤਾਨ)। ਨਵੇਂ ਨੇਮ ਦੀ ਯੂਨਾਨੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ δαίμονος (ਡਾਇਆਬੋਲੋਸ, "devil") ਅਤੇ δαιμόνιον (ਡਾਇਮੋਨਿਓਨ, "demon") ਵਿਚ ਫ਼ਰਕ ਤੇ ਖ਼ਾਸ ਧਿਆਨ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਨਵੇਂ ਨੇਮ ਵਿਚ ਪਹਿਲਾਂ ਵਾਲਾ ਸ਼ਬਦ ਇਹ ਵਿਖਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਦੁਸ਼ਟ ਸਿਰਫ਼ ਸਤਾਨ ਲਈ ਵਰਤਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਬਾਅਦ ਵਾਲਾ ਸ਼ਬਦ ਅਕਸਰ ਬਹੁਵਚਨ ਵਿਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂ ਜੋ ਉਹ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਭੂਤ ਹਨ। ⁴⁰ਇਰੇਨਿਯੂਸ ਅਗੋਂਸਟ ਹੇਅਰਸੀਜ਼, 3.10.5.

⁴¹ਟੈਟਿਅਨ ਡਾਇਟੇਸਰਨ 55.5-16. ⁴²ਹਿਪੋਲਿਟੁਸ ਅਗੋਂਸਟ ਨੋਏਟਸ 18. ⁴³ਜੈਕ ਪੀ. ਲੂਈਸ, 'ਦ ਐਂਡਿੰਗ ਆਫ ਮਾਰਕ,' ਦੀਜ਼ ਥਿੰਗਜ਼ ਆਰ ਰਿੱਟਨ (ਸਰਸੀ, ਆਰਕੈਂਸਾ: ਟਰੱਥ ਫ਼ਾਰ ਟ੍ਰੂਥ ਵਰਲਡ ਮਿਸ਼ਨ ਸਕੂਲ, 2013), 425-26. ⁴⁴ਉੱਥੇ ਹੀ, 426. ⁴⁵ਜੇ. ਡਬਲਯੂ. ਮੈਕਗਰਵੇ, ਦ ਨਿਊ ਟੈਸਟਾਮੈਂਟ ਕਮੈਂਟਰੀ, ਜਿਲਦ 1, ਮੈਥਿਊ ਐਂਡ ਮਾਰਕ (ਡੇਸ ਮੋਏਨਸ: ਯੂਜੀਨ ਐੱਸ. ਸਮਿੱਥ, 1875), 382.